

Staat van de Haagse Economie 2021

let's change
YOU. US. THE WORLD.

DE HAAGSE
HOGESCHOOL

DE HAAGSE HOGESCHOOL

April 2022

Dr. Ayse Terzi

Kenniscentrum Governance of Urban Transitions
De Haagse Hogeschool

Met medewerking van:

Henk van Andel, Gemeente Den Haag

Martijn van Dam, Gemeente Den Haag

Ingrid den Heeten, Gemeente Den Haag

Dr. Henno Theisens, De Haagse Hogeschool

Met dank aan:

Dr. Jean-Paul Beaver, UWV

Pieter Scholten, MKB Den Haag

Harry Wientjens, Economic Board The Hague

Murat Tarriseven, Centraal Bureau voor de Statistiek

Joy Sie Chueng, Centraal Bureau voor de Statistiek

Prof. Dr. Olaf van Vliet, Universiteit van Leiden

Rogier Krabbendam, VNO NCW West

Rene Teule, Gemeente Den Haag

Wim Kulik, Gemeente Den Haag

INHOUD

1. Resumé: De Staat van de Haagse Economie 2021	5
2. Opzet	7
3. Brede Economische Bloei	9
4. Stad	14
5. Structuur	16
6. Ondernemer	19
7. Ruimte	22
BIJLAGE 1.	27
BIJLAGE 2.	65

DE STAAT VAN DE HAAGSE ECONOMIE 2021

1. RESUMÉ: DE STAAT VAN DE HAAGSE ECONOMIE 2021

De Haagse economie liet enkele jaren voorafgaand aan de coronacrisis op belangrijke vlakken positieve ontwikkelingen zien.

Zo groeide de economie van het stadsgewest 's-Gravenhage in 2019 met een veel hoger tempo dan voorheen, 3,1 procent op jaarbasis. De groei in economische bedrijvigheid vertaalde zich ook naar meer werkgelegenheid in de gemeente. Gerelateerd hieraan was de arbeidsparticipatie van groepen met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt ook beduidend hoger dan voorheen.

De coronacrisis heeft onvermijdelijk weerslag gehad op deze positieve ontwikkelingen. Wel heeft de stad de klappen van de coronacrisis vergeleken met de G4 goed kunnen opvangen en laten enkele belangrijke indicatoren weer hun pre-corona niveau zien.

Zo was de krimp in BBP in 2020 in de regio het geringst onder de G4. Terwijl het aantal banen in de regio tot aan het begin van de coronacrisis enkele jaren in hoog tempo is gegroeid, is er zelfs in 2020 in lichte mate banengroei gerealiseerd in de gemeente (1,6 procent). De werkloosheid in de stad is in 2020 licht toegenomen en laat alweer langer dan een jaar een dalende trend zien. Het werkloosheidspercentage bedroeg in het tweede kwartaal van 2021 slechts 3,9 procent. Daarmee lag de werkloosheid in Den Haag lager dan Amsterdam en Rotterdam. De economie van het stadsgewest 's-Gravenhage is zich inmiddels in een rap tempo aan het herstellen en was de groei in BBP in het derde kwartaal van 2021 ten opzichte van het jaar ervoor 3 procent¹.

Het overgrote deel van de groei in werkgelegenheid in de stad wordt gecreëerd door het MKB, waarvan een overgroot aandeel startende ZZPer is.

In de agglomeratie 's-Gravenhage zijn verhoudingsgewijs meer eenmanszaken gevestigd dan in de andere drie grootstedelijke regio's. Ook zijn bedrijven met 10 of meer werknemers minder vertegenwoordigd. Begin 2021 waren er ruim 300.000 banen in de gemeente. Iets meer dan de helft betreft een baan bij een MKB-vestiging, waarvan weer een derde ZZPer is.

Een relatief grote groep van deze ZZPers heeft een langdurig laag huishoudinkomen.

In vergelijking met zelfstandigen in de andere drie grote steden leven Haagse ZZPers vaker met een huishoudinkomen dat langdurig laag is, 14 procent tegenover een landelijk gemiddelde van 11 procent. Dit zou kunnen duiden op verborgen werkloosheid.

Het aandeel huishoudens in Den Haag dat van de bijstand leeft is in de afgelopen jaren licht gedaald.

Er is vanaf 2015 ook een dalende trend in het percentage van personen die na een beëindiging van hun WW-uitkering de bijstand instromen. Deze positieve ontwikkeling is wel afgeremd door de uitbraak van de coronacrisis.

1 Economie in bijna alle regio's boven niveau van voor coronacrisis (cbs.nl)

Den Haag blijft een aantrekkelijke stad om te wonen, met een opvallende groei in het aantal studenten.

De toenemende verstedelijking is ook terug te zien in de stad. Inwoners uit andere gemeenten, maar ook veel immigranten vestigen zich in Den Haag. De woonaantrekkelijkheid van de stad verdient de zesde plek in Nederland en behoort daarmee tot de top van de 50 grootste gemeenten, vlak onder Amsterdam en Utrecht en boven Rotterdam.

De krapte op de Nederlandse arbeidsmarkt vormt ook een stijgende zorg voor de Haagse ondernemer.

Dit is cruciaal voor meer bedrijvigheid en daarmee gepaarde groei van de regionale economie. Het betreft voornamelijk beroepsgroepen in de sectoren Zorg en Techniek waarbij het extreme tekort bij midden en praktisch opgeleiden voorkomt.

Wel ervaren ondernemers in de regio Haaglanden de laatste jaren minder belemmeringen m.b.t. de financiering van hun activiteiten.

Dit geldt ook voor ondernemers in andere steden en wijst op een uitkomst van de mooie prestaties van de Nederlandse economie die we voor de coronacrisis hebben gezien.

Er is in de gemeente voldoende ruimte voor winkels, maar er is wel een krappe kantorenmarkt en bedrijfsphuisvestingmarkt ontstaan in de stad.

Den Haag laat ook in vergelijking met de andere drie grote steden een krappere kantorenmarkt zien. Ook zijn grote bedrijventerreinen schaars in de regio en is het aanbod in de laatste jaren gedaald. De afname in aanbod is een ontwikkeling die we in heel Nederland terugzien.

De arbeidsproductiviteit in het stadsgewest 's-Gravenhage liet in de afgelopen jaren beperkte groei zien.

Op de lange termijn is de toename in arbeidsproductiviteit de belangrijkste bron voor economische groei. De aanwezigheid van een grote tertiaire sector samen met de zorgsector, vertekenen het beeld. Dit zijn sectoren waar productiviteitsgroei lastig te bepalen is (deze groei wordt gebaseerd op de (beperkte) loonstijging in deze sectoren) en dit verlaagt de gemiddelde groeicijfers van productiviteit in het stadsgewest. Echter, er zijn enkele Haagse sectoren die vergeleken met de andere drie grootstedelijke regio's nog een significante inhaalslag moeten maken in productiviteit: Industrie, Bouw, Handel en Vervoer en Opslag.

2. OPZET

In de kadernota "Economische Visie Den Haag+ 2030: Brede economische bloei in een stad zonder grenzen" zijn de ambities en beleidskaders van het economiebeleid van Den Haag voor 2030 geformuleerd. De gemeente heeft vier strategische doelen bepaald waar zij met beleid op stuurt om in 2030 brede economische bloei te kunnen creëren in de regio. Deze vier doelen zijn:

1. een attractieve stad zijn om te wonen waar inwoners zich kunnen ontplooiën en talent wordt aangetrokken, zich te vestigen en te bezoeken
2. een economie te hebben met een veerkrachtige structuur met groeikansen voor meerdere sectoren en een betere aansluiting met talent in de stad
3. een excellent ondernemingsklimaat hebben waar ondernemers durven te investeren in groei en potentiële ondernemers zich willen vestigen
4. voldoende ruimte bieden voor bedrijvigheid.

Deze monitor is rondom deze thema's gebundeld. In de Staat van de Haagse Economie wordt jaarlijks de stand van zaken en daarmee de ontwikkeling van de regionale economie in beeld in beeld gebracht. De ontwikkeling in brede economische bloei en de onderliggende vier subcategorieën worden aan de hand van meerdere economische indicatoren toegelicht. De in de Economische Visie geformuleerde kernindicatoren dienen als basis hiervoor. De meetbare indicatoren van het hoofddoel (brede economische bloei) en de onderliggende vier strategische doelen (stad, structuur, ondernemer en ruimte), inclusief de kernindicatoren uit de Economische Visie zijn in een overzicht weergegeven in Tabel 1.1 (zie bijlage). Bij het beschrijven van de ontwikkelingen in de economie en de onderliggende factoren wordt er gefocust op de periode 2010-2021. Dit maakt het mogelijk om de Haagse economie over een relatief langere tijd te analyseren en aanwezige trends uit te lichten. Daarnaast worden de ontwikkelingen in Den Haag ook in vergelijking geplaatst met de ontwikkelingen in de andere drie grote steden.

In deze editie van de monitor wordt ook ingezoomd op de ZZPers van Den Haag. Uit de vorige editie kwam naar voren dat Den Haag een relatief groot aantal ZZPers heeft en dat de Haagse ZZPers er gemiddeld slechter voor staan dan de zelfstandigen in de andere drie grote steden. Hier wordt in deze editie een uitvoerige analyse op verricht.

In dit rapport worden geen causale verbanden geschat van de indicatoren op de economische ontwikkeling van Den Haag, maar redeneren we vanuit plausibiliteit. Ten slotte is dit rapport echt een monitor, het schetst de ontwikkelingen in de Haagse economie maar bevat geen evaluatie van het gevoerde beleid door de gemeente.

In deze monitor is gebruik gemaakt van meerdere, openbaar toegankelijke, databronnen zoals Den Haag in Cijfers (DHIC), Statline van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de site Waarstaatjegemeente.nl van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Daarnaast zijn ook gegevens geraadpleegd uit verschillende monitoren die door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO) van de gemeente Den Haag voor onderliggende terreinen zoals werkgelegenheid, ondernemerschap, toerisme en onderwijs zijn opgesteld. Ook wordt er gebruik gemaakt van gegevens uit rapportages van regionale ontwikkelingen die regulier worden uitgevoerd en waarin Den Haag als stad is opgenomen, zoals de Atlas voor Gemeenten. De veelheid aan bronnen zorgt voor variatie in de afbakening van de regio per onderwerp. Waar mogelijk is gebruik gemaakt van data die specifiek betrekking heeft op de gemeente Den Haag. Voor overige onderwerpen is data op regio, stadsgewest of

agglomeratie-niveau geanalyseerd. De agglomeratie 's-Gravenhage omvat de gemeenten Den Haag, Leidschendam-Voorburg, Pijnacker-Nootdorp, Rijswijk, Wassenaar en Zoetermeer terwijl de regio Haaglanden een iets ruimer gebied representeert en ook de gemeenten Delft, Midden-Delfland en Westland in zich opneemt. Het stadsgewest 's-Gravenhage is gelijk aan de agglomeratie 's-Gravenhage exclusief Zoetermeer. Ondanks het regionale karakter blijft deze data representatief en bruikbaar om de ontwikkelingen in de stad te schetsen omdat de gemeente Den Haag de centrale kern van deze regio's is.

Deze monitor borduurt voort op de nulmeting die in 2020, te midden van de coronacrisis, voor het eerst is verschenen. Dit rapport presenteert waar mogelijk de eerste sporen van de coronacrisis op de Haagse economie. De effecten van de coronacrisis zijn veelomvattend en niet vergelijkbaar met voorgaande crises. Ook is het brede steunbeleid van de overheid een belangrijke factor voor de resultaten op meerdere onderwerpen. Deze kunnen echter niet exact geïdentificeerd worden. Er is dan ook de nodige voorzichtigheid geboden bij het trekken van conclusies op basis van de cijfers van de jaren 2020 en 2021. Uiteraard zijn er ook ontwikkelingen die van belang zijn voor regionale groei waar deze monitor beperkt aandacht aan besteedt, zoals bijvoorbeeld de groei van de wereldeconomie. Verder kent Den Haag ook structurele achterstanden en problematiek op cruciale factoren die van belang zijn voor economische groei in de regio die in dit rapport worden uitgelicht als punten van aandacht.

3. BREDE ECONOMISCHE BLOEI

Wanneer de groei van economische activiteiten in een regio zich vertaalt naar meer welvaart voor de inwoners van de stad wordt er gesproken van brede economische bloei. Dit betekent dat we de groei in BBP afzetten tegen de groei (en verdeling van) werk en inkomen. Een groei van het regionale BBP zonder groei in werkgelegenheid duidt er namelijk op dat de bevolking niet meeprofiteert van de groei. Anderzijds is een groei in werkgelegenheid zonder groei in BBP ook onwenselijk omdat dit de arbeidsproductiviteit schaadt wat op de langere termijn cruciaal is voor economische groei.

De economie van Den Haag is minder hard geraakt door de coronacrisis dan rest G4

Zoals andere regio's in Nederland, is Den Haag hard geraakt door de uitbraak van het coronavirus. In 2020 zijn de effecten van de coronacrisis duidelijk terug te zien in de cijfers; de vier grootste steden zijn gekrompen in economische omvang. De krimp in BBP van het stadsgewest Den Haag is het geringst onder de G4 (**Figuur 1.1**). De stad heeft de klappen van de coronacrisis relatief goed kunnen opvangen. Enkele belangrijke indicatoren zijn weer op het niveau pre-corona. Enkele jaren voorafgaand aan de coronacrisis heeft de stad sterke groei laten zien in belangrijke pijlers van de economie. Dit heeft dan ook positief effect gehad op de weerbaarheid van de economie van de regio in tijden van de coronapandemie. In het derde kwartaal van 2021 lag de regionale groei van het BBP op 3 procent ten opzichte van een jaar eerder.

De werkgelegenheid blijft ook tijdens crisis groeien

Ondanks de coronapandemie is het aantal banen in de gemeente Den Haag per 1 januari 2021 gegroeid met 1,6 procent en zijn er in 2020 bijna 5000 banen bijgekomen. Hiermee beschikt de stad over iets meer dan 300.000 werkplekken. Het aantal banen in de stad groeide tot voor de coronacrisis enkele achtereenvolgende jaren op een hoger tempo dan voorheen. Vergeleken met de andere drie grote steden is het groeitempo van banen in Den Haag vanaf 2018 sneller en is Den Haag de relatieve achterstand in werkgelegenheid aan het inhalen (**Figuur 1.3**).

Arbeidsvolume in de stad groter dan potentiële beroepsbevolking, wel bij een vrij lage participatiegraad

Het aantal banen in de stad moet in perspectief worden geplaatst om meer duidelijkheid te krijgen over de groei van werkgelegenheid in de stad. De bevolking van Den Haag groeit immers, net zoals in Amsterdam en Utrecht, vrij hard.² Dit heeft consequenties voor de regionale arbeidsmarktdynamiek. Het aantal banen per 1000 personen in de leeftijdscategorie 15-74 jaar ligt in Den Haag rond de 700. Deze ratio is sinds 2012 vrij stabiel. In vergelijking met de andere drie grote steden zijn er in Den Haag minder banen beschikbaar per 1000 personen tussen 15 en 74 jaar (**Figuur 1.4**). Wel moet er rekening gehouden worden met de participatiegraad van de inwoners. Slechts een gedeelte van deze mensen biedt zich aan op de arbeidsmarkt en behoort daarmee tot de beroepsbevolking. Begin 2021 omvat de potentiële beroepsbevolking van de stad 424.000 inwoners. Dit is 77 procent van de Haagse bevolking. De beroepsbevolking in Den Haag is ongeveer gelijk aan 277.000 mensen. Den Haag kent daarmee een lage arbeidsmarktparticipatie van circa 66 procent, terwijl het landelijk gemiddelde op 71 procent ligt. Als er rekening wordt gehouden met de arbeidsparticipatie, wordt duidelijk dat het arbeidsvolume in de stad groter is dan de beroepsbevolking (**Figuur 1.5**). De dalende trend in de arbeidsmarktbalans sinds begin 2000

2 Regionale bevolkingsprognose | PBL Planbureau voor de Leefomgeving

is zich in de laatste jaren op een hoger tempo aan het herstellen is. Momenteel kent Den Haag 107 banen per 100 werkenden en werkzoekenden.

Maar de aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt is bepalend

Ondanks dat de arbeidsmarktbalans weer cijfers boven de 1 laat zien houdt deze geen rekening met de kwalitatieve scheefheid of pendel. De werkzame beroepsbevolking in Den Haag is tussen 2017 en 2021 gestegen van 242.000 naar 263.000 personen. Net iets meer dan de helft van deze mensen werkt in Den Haag zelf. Dit percentage is licht toegenomen van 51 procent in 2018 naar 53 procent in 2021. De rest van de werkende Hagenaren reist naar omliggende steden voor hun werk. Ongeveer 9 procent van de werkende Hagenaren blijft in de Agglomeratie 's-Gravenhage. Zo'n 20 procent werkt in Zuid-Holland en het overige deel van 17 procent werkt in de rest van het land.

Hier staat tegenover dat eind 2019 van de Haagse banen 42 procent is bezet door de inwoners van de stad zelf. De rest van de banen wordt bezet door inkomende pendel. Ongeveer 15 procent van de banen wordt bezet door de inwoners van de Agglomeratie 's-Gravenhage, 27 procent door de inwoners van Zuid-Holland en 17 procent woont in de rest van het land (**Figuur 1.6**)³. Begin 2021 waren er 14.000 werklozen⁴ in de gemeente Den Haag en 42.000 geregistreerd werkzoekenden zonder dienstverband^{5, 6}, afgezet tegen bijna 12.000 openstaande vacatures in dezelfde periode van het jaar in de arbeidsmarktregio Haaglanden⁷. Het aantal openstaande vacatures was in het derde kwartaal meer dan 17.000. Dit duidt op een kwalitatieve scheefheid waarbij veel geregistreerd werkzoekenden in de gemeente geen baan kunnen vinden. Wanneer we naar de arbeidsmarktsituatie van de regio Haaglanden kijken wordt duidelijk dat meerdere beroepsgroepen een zeer krappe arbeidsmarktsituatie laten zien. Veel ondernemers hebben moeite met het vinden van passende arbeidskrachten. De krapte is echter het meest extreem in de beroepsgroepen Gespecialiseerde Verpleegkundigen, Machinemonteurs, Software- en applicatieontwikkelaars en meerdere beroepen in de Techniek sector.

Werkloosheid daalt al geruime tijd in Den Haag

Het werkloosheidspercentage in de stad fluctueert de afgelopen 3 jaar tussen de 4 en 6 procent (**Figuur 1.7**). Dit percentage ligt dicht tegen de werkloosheidspercentages van Rotterdam en Amsterdam aan. In het tweede kwartaal van 2021 stond het werkloosheidspercentage in Den Haag op 4,2 procent, waar Rotterdam en Amsterdam een werkloosheidspercentage hadden van respectievelijk 4,7 en 4,9 procent. De ruime overheidssteun om bedrijven overeind te houden heeft een sterke stijging van werkloosheid in 2020 en 2021 voorkomen. De klap op de arbeidsmarkt is echter harder terechtgekomen bij jongeren en laagopgeleiden. Zij zijn meer dan andere groepen in de beroepsbevolking geraakt. Jongeren en laagopgeleiden hebben vaker een tijdelijk of flexibel contract. Het werkloosheidspercentage is onder deze groep ten opzichte van een jaar eerder met bijna 4 procentpunt gestegen in 2020, waar de stijging voor Den Haag als geheel 0,4 procentpunt bedroeg (**Tabel 1.2**).

3 Deze cijfers houden geen rekening met ZZPers

4 Volgens de cijfers van het CBS

5 Bron: Werkgelegenheidsmonitor 2021

6 Geregistreerd werkzoekenden zonder dienstverband bestaat uit werkzoekenden met WW- of AG-uitkering met arbeidsvermogen. Ook alle mensen met een bijstandsuitkering maken onderdeel uit van GWU.

7 Regio in Beeld 2021 Haaglanden (werk.nl)

Het aandeel werk (gerelateerde) beëindigingen van de WW-uitkering in de gemeente lag tussen 2019 en 2021 rond de 42 procent, voor de andere drie grote steden was dit percentage iets hoger (**Figuur 1.8**). Nauw verwant hieraan is het percentage WW-beëindigingen door het verstrijken van de maximale duur ervan gemiddeld in diezelfde periode in Den Haag ongeveer even hoog was als in Amsterdam en Rotterdam. Vanaf 2015 is er in Den Haag een forse dalende trend te zien in het percentage WW ontvangers die doorstromen naar de bijstand. Deze ontwikkeling is wel afgeremd door de uitbraak van de coronacrisis (**Figuur 1.9**). Tussen 2017 en 2020 lag het percentage van werklozen die doorstromen naar de bijstand in de gemeente op vergelijkbaar niveau als Amsterdam en Rotterdam.

Behalve bijstandontvangers zijn er ook veel ZZPers die langdurig van een laag inkomen leven

Het aandeel van huishoudens in Den Haag dat tenminste 1 jaar lang van een laag inkomen moet leven lag in 2019 op 13 procent (**Figuur 1.10**). Dit percentage daalt al ruim 5 jaar licht en is minder dan het aandeel van huishoudens in Amsterdam en Rotterdam dat van een langdurig laag inkomen moet leven. Alleen Utrecht kent minder huishoudens met een langdurig laag inkomen. ZZPers zijn met 14 procent oververtegenwoordigd in deze groep. Van de jonge Hagenaren tot 25 jaar heeft ongeveer een vijfde in 2019 een langdurig laag huishoudinkomen. Dit aandeel daalt wel sinds 2014. Daarnaast hebben 45-65-jarigen relatief vaker een langdurig laag inkomen. Ook Hagenaren met een niet-westerse zijn hebben vaker een langdurig laag huishoudinkomen. Dit percentage is wel sterk gedaald van bijna 30 procent in 2013 tot ongeveer 23 procent in 2019 (**Tabel 1.3**). Ook behoren bijstandontvangers tot de groep huishoudens die een langdurig laag inkomen hebben. Het aandeel bijstandontvangers lag in 2020 op 9,6 procent. In januari 2021 waren er iets meer dan 26.000 personen die van de bijstand leefden. Het aantal bijstandsuitkeringen liet tussen 2018 en 2020 een daling zien en is in 2021 weer hoger dan het jaar ervoor (Kenniswijzer 2021).

Arbeidsdeelname Hagenaren met een grotere afstand tot arbeidsmarkt hoger tot uitbraak coronacrisis

Het deel van de potentiële beroepsbevolking dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt ligt in Den Haag rond de 66 procent. Hiermee heeft de stad een lagere bruto arbeidsparticipatie dan Amsterdam en Utrecht (**Figuur 1.12**). Wanneer we verder inzoomen op bruto arbeidsparticipatie naar achtergrondkenmerken (**Tabel 1.4**), dan zien we tussen 2017 en 2019 dat voornamelijk de arbeidsdeelname van vrouwen, 25- tot 45-jarigen, personen met een niet-westerse migratieachtergrond en laagopgeleiden steeg. Dit is in verwachting met de ontwikkelingen op de Nederlandse arbeidsmarkt, die vanaf 2017 zeer krap is. Het arbeidsaanbod onder deze groepen is sterker gedaald door de coronacrisis. Daar waar hoger opgeleiden nauwelijks verandering lieten zien in hun aanbod van arbeid in 2020, was dit voor de groep laag en middelopgeleiden bijvoorbeeld beduidend lager. Dit zou verklaard kunnen worden door de mindere mate van thuiswerkmogelijkheden voor deze groep. Eenmaal werkloos tijdens de coronapandemie kan deze groep werklozen ook eerder ontmoedigd raken en zich niet op de arbeidsmarkt aanbieden omdat zij te weinig kansen zien om een baan te vinden. Daarnaast zijn ook jongeren (15-tot 25-jarigen) en inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond in mindere mate gaan deelnemen op de arbeidsmarkt.

Minder snelgroeende bedrijven en daarbinnen relatief veel kleine bedrijven vergeleken met de G4

Snelgroeende bedrijven in de stad kunnen innovatie en daarmee productiviteit, economische groei en werkgelegenheid op de lange termijn in een regio stimuleren. Daarnaast zorgen snelle groeiers ook voor een dynamischer ondernemersklimaat. Per 1 januari 2021 zijn er bijna 200 snelle groeiers in de stad onder vestigingen met 10 of meer werknemers⁸⁹ (Figuur 1.14). Dit zijn hoofdzakelijk bedrijven in de sectoren Zakelijke diensten, Zorg en Detailhandel en Horeca. Tussen 2018 en 2020 zijn er ongeveer 6500 banen gecreëerd door deze snelle groeiers. Dit is iets meer dan 2 procent van de totale Haagse werkgelegenheid. Het overgrote deel, 70 procent, van de snelle groeiers had in 2018 10-25 werknemers in dienst, 16% 25-50 werknemers, 5% 50-100 werknemers en 9% 100 werknemers of meer. Het waren overwegend kleinere vestigingen van het MKB die snelle groei lieten zien. Vergeleken met de andere drie grote steden zijn er minder snelgroeende vestigingen per 1000 bedrijven in Den Haag (Figuur 1.13). Net als de andere drie grote steden is het percentage snelgroeende bedrijven in 2019 en 2020 afgenomen. Veel bedrijven hebben noodgedwongen door de coronacrisis hun activiteiten moeten stilleggen. Dit is terug te zien in een terugloop van het aantal snelgroeende bedrijven in 2020 in heel Nederland, waaronder ook Den Haag. Ten opzichte het jaar ervoor is dit aantal in Nederland met 17 procent gedaald¹⁰.

Naast de snelle groeiers zijn er per 1 januari 2021 ten opzichte van het jaar ervoor meer bedrijven in Den Haag die groeiden en relatief minder bedrijven die krimp laten zien (Figuur 1.14).

Voor de langere termijn zijn er belangrijke aandachtspunten voor de Haagse economie

De trends en ontwikkelingen in de regio wijzen op een aantal punten die aandacht verdienen. Het BBP per inwoner in het stadsgewest 's-Gravenhage ligt lager dan in de andere drie grootstedelijke regio's. Daarnaast laat het BBP per inwoner in de afgelopen periode nauwelijks groei zien (Figuur 1.2).

Ook wordt een substantieel deel van de groei in werkgelegenheid in de stad gedreven door starters (ZZP'ers), waarbij opvalt dat de bedrijvendynamiek fors en ongeveer de helft van de eenmanszaken na 5 jaar stopt. Terwijl het aandeel zelfstandigen vrij hoog is in de stad, kent de stad ook een hoog aandeel van ZZPers met een langdurig laag huishoudinkomen. Ook in vergelijking met zelfstandigen in de andere drie grote steden leven Haagse ZZPers vaker van een huishoudinkomen dat langdurig laag is, 14 procent tegenover een landelijk gemiddelde van 11 procent. Dit zou kunnen duiden op verborgen werkloosheid. De sectoren Handel, Horeca en Cultuur laten een vrij hoog aandeel zien van ZZPers met een laag inkomen (Bijlage 2). Daarnaast zien we veel startende ZZPers in de sectoren Zorg en Zakelijke Dienstverlening waar veel ZZPers een laag inkomen hebben.

8 Het CBS hanteert de volgende definitie voor snelgroeende bedrijven: een bedrijf met een gemiddelde jaarlijkse groei van 10 procent per jaar of meer, over een periode van drie achtereenvolgende jaren, gemeten aan de hand van het aantal werknemers. Dit betekent dat er over een periode van drie jaar een totale groei van tenminste 33,1 procent moet worden behaald. ". Daarnaast moeten bedrijven aan het begin van de groeiperiode minimaal 10 werknemers hebben en worden bedrijven die zijn opgericht in het startjaar van de groeiperiode niet meegeteld.

9 Het Werkgelegenheidsregister Haaglanden kijkt naar de ontwikkelingen van vestigingen en niet van bedrijven.

10 17 procent minder snelgroeende bedrijven in 2020 (cbs.nl)

Daarnaast moet er rekening gehouden worden met de stijgende (potentiële) beroepsbevolking in de stad door de (verwachte) bevolkingsgroei door geboorteoverschot en vestiging in de gemeente. Dit zal de vraag naar werkgelegenheid doen toenemen in de stad.

Een ander punt van aandacht is de structureel lagere deelname op de arbeidsmarkt onder bepaalde groepen Hagenaren o.a. vrouwen en inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond. Deze deelname is lager dan vergelijkbare groepen in Amsterdam en Utrecht. Deelname op de arbeidsmarkt leidt zowel op individueel als maatschappelijk niveau tot meer welzijn en welvaart en is hierdoor cruciaal. Denk hierbij aan individuele ontplooiing, economische zelfstandigheid en emancipatie.

4. STAD

Den Haag heeft zich voorgenomen om in 2030 het beste te scoren op woon- en leefklimaat van de vier grote Nederlandse steden en dé te stad zijn voor kwaliteitstoerisme in Nederland. Ook streeft het ernaar om een sterkere agglomeratiekracht te hebben in de regio. Door de lokale dichtheid van bedrijven, human capital en de bereikbaarheid van de stad te vergroten kunnen bedrijven en instellingen hier veel voordeel van ondervinden.

Den Haag blijft een aantrekkelijke stad om te wonen

Jaarlijks wordt de Atlas voor Gemeenten gepubliceerd waarin de 50 Nederlandse gemeenten tegen elkaar worden afgezet middels een woonaantrekkelijkheidsindex. Gemeenten worden op acht verschillende indicatoren beoordeeld waaruit een score van woonaantrekkelijkheid wordt berekend. Deze indicatoren zijn op volgorde van weging: bereikbaarheid van banen, cultureel aanbod (podiumkunsten), veiligheid (op basis van het aantal geweldsmisdrijven en vernielingen), aandeel koopwoningen in de woningvoorraad, bereikbaarheid van natuurgebieden, kwaliteit van het culinaire aanbod, aanwezigheid van een universiteit, en historisch karakter van de stad (percentage woningen gebouwd voor 1945". In 2021 stond Den Haag op de zesde plek onder 50 gemeenten. Dit laat zien dat de stad een erg aantrekkelijke plek is om te wonen. De stad is gestegen in deze rangorde, in 2020 stond Den Haag op plek 9. Ten opzichte van de andere drie grote steden scoort Den Haag voornamelijk goed op culinair en cultureel aanbod en de aanwezigheid van banen in de stad. Strand en duinen worden in de index niet opgenomen in de categorie 'Natuurgebieden' waardoor de stad slecht scoort op deze indicator (Figuur 2.1). Ook scoort de stad in de afgelopen twee jaar minder goed op veiligheid (Figuur 2.2).

De bevolkingsgroei is vrij sterk in de stad

De bevolking van Den Haag neemt sinds 2000 toe. In 2020 steeg de Haagse bevolking met bijna 2500 inwoners. Dit wordt deels door het saldo tussen geboorte en sterfte gedreven en deels door een vestigingsoverschot, ofwel migratieoverschot. Ook tijdens de coronapandemie hebben zich meer mensen gevestigd in Den Haag dan dat er vertrokken zijn (Tabel 2.1). Het gaat hier om bijna 1000 personen. Het overgrote deel van de nieuwe inwoners komt uit een andere Nederlandse gemeente, maar er is ook een significant deel dat uit het buitenland naar Den Haag immigrereert. Het aantal inwoners dat zich vanuit een andere Nederlandse gemeente in Den Haag vestigt is t.o.v. 2019 weer gegroeid. Naast hoogopgeleiden heeft de stad voornamelijk behoefte aan laag en middelbaar opgeleide inwoners met een zorg of technische achtergrond. Het zijn echter vaak hoogopgeleide Nederlanders die binnen gemeenten verhuizen. Het aantal immigranten die in Den Haag is komen wonen in was het coronajaar 2020 beduidend minder dan het jaar ervoor. De groei van de bevolking in Den Haag is in de afgelopen 10 jaar procentueel minder dan in Amsterdam en Utrecht en meer dan in Rotterdam.

Het aantal woningen neemt toe, voornamelijk in de private huur en koopsector

Een belangrijke randvoorwaarde voor een goed woonklimaat is een toegankelijke woningmarkt. In Den Haag zijn tussen 2002 en 2021 per jaar gemiddeld 2.500 woningen toegevoegd. Overwegend waren dit nieuwbouwwoningen, met gemiddelde aanwas van 1.492 per jaar. Tussen 2013 en 2020 zijn er gemiddeld 1.037 woningen toegevoegd door opsplitsing van woningen en het verbouwen van kantoorpanden tot woningen. De Haagse woningvoorraad is hiermee van 2002 tot 2021 met bijna 40.000 toegenomen van 227.600

tot 266.000 woningen. In diezelfde periode is de bevolking van Den Haag met bijna 100.000 inwoners gegroeid en het aantal huishoudens met 17 procent is gestegen tot 271.400¹¹.

Minder doorstroom naar private huursector en weinig nieuwbouw bij corporaties maakt sociale huur zeer moeilijk- toegankelijk

De ontwikkelingen in de Nederlandse woningmarkt zijn ook terug te zien in Den Haag. Zo zijn de prijzen van woningen sterk gestegen. Dit heeft de doorstroom vanuit sociale huurwoningen laten afnemen. Terwijl het aantal woningzoekenden in de corporatiesector toeneemt, groeit de voorraad corporatiewoningen nauwelijks. Mede door deze ontwikkelingen loopt het aantal verhuringen in de sociale huursector al geruime tijd terug. Een zeer klein deel van de woningzoekenden slaagt er ook daadwerkelijk in om een corporatiewoning te huren (**Figuur 2.3**). In 2020 waren er in de stad meer dan 56.000 woningzoekenden in de sociale huursector. Minder dan 4000 woningzoekenden hebben ook daadwerkelijk een woning kunnen bemachtigen.

Het toerisme is ook in Den Haag sterk geraakt door de Coronacrisis

Toerisme is voor Den Haag een belangrijke inkomstenbron. Het internationale karakter van de stad, de directe ligging aan zee en het historische centrum maakt de stad aantrekkelijk om te bezoeken. Den Haag heeft, evenals de andere drie grote steden, de negatieve gevolgen van de coronapandemie op het toerisme in de stad ondervonden. Het aantal toeristische bezoeken van Nederlanders is in alle vier de grote steden sterk geraakt (**Tabel 2.2**). Relatief gezien is het Haagse toerisme, samen met Utrecht, het minst gekrompen. Het aantal gasten uit binnen- en buitenland met hotelovernachtingen in Den Haag zijn in 2020 ten opzichte van het jaar ervoor gehalveerd (**Tabel 2.3**). Voor Rotterdam geldt een soortgelijk percentage aan afname van hotelovernachtingen, terwijl het aantal hotelovernachtingen in Amsterdam veel meer en in Utrecht minder zijn gedaald.

Ook het zakelijk toerisme is in 2020 hard geraakt door de corona pandemie, net als in de andere drie grote steden (**Tabel 2.4**). Het aantal zakelijke overnachtingen is sterk gedaald. Den Haag host minder zakentoeeristen dan Amsterdam en ligt dicht tegen de aantallen van Rotterdam aan. Gerelateerd hieraan is het aantal congressen gezakt naar een dieptepunt van 16. Dit is ook terug te zien in het aantal deelnemersdagen (**Tabel 2.5**)

In Den Haag ligt de gemiddelde besteding per toerist doorgaans lager dan de andere drie grote steden. De stad trekt veel strandbezoek waarbij minder geld wordt uitgeven. De gemiddelde bestedingen per toeristisch bezoek is in 2020 gedaald. Dit valt te verklaren doordat er in 2020 relatief meer strandgangers Den Haag hebben bezocht dan 'andere' toeristen (**Tabel 2.6**).

11 Bron: Kerncijfers Den Haag 2021, <https://denhaag.incijfers.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=118>

5. STRUCTUUR

De gemeente Den Haag streeft naar een veelzijdiger economisch structuur. Hiermee wil de gemeente de economische weerbaarheid van de stad versterken. Gerelateerd hieraan ambieert de stad de aansluiting tussen vraag en aanbod van arbeid te verbeteren. Een sterke ICT- en creatieve sector en de vele kennisinstellingen worden gezien als de motoren achter innovatie en groei. De gemeente wil het innovatief vermogen van de stad versterken om meer economische groei te realiseren. Meer innovatie in de regio zal moeten voortvloeien uit meer investeringen in R&D en kennis gerelateerde investeringen. Kennisinstellingen hebben een belangrijke rol in het aantrekken van talent en het samenwerken met de innovatieve ondernemers van de stad. De gemeente Den Haag heeft daarnaast als strategisch doel om de sectoren waarin transitie en/of groei in wordt verwacht verder te stimuleren en daarmee de Haagse economie te verbreden in de sectoren Zorg en Gezondheid, Maakindustrie en Bouw en hiermee de werkgelegenheid voor met name de praktisch opgeleiden te vergroten. Deze transitie vraagt om benodigde infrastructuur en investeringen. Hierbij kan gedacht worden aan onderzoek en ontwikkeling, maar ook voor het verbeteren van de gebouwde omgeving.

Intelligente lockdowns hebben horeca, toerisme en industrie het hardst geraakt

Zoals hiervoor aangegeven heeft de Haagse economie tijdens de coronacrisis veerkracht laten zien, ook vergeleken met de andere drie grote steden. Mede door de brede coronasteunpakketten is de klap op de arbeidsmarkt voor een groot deel opgevangen. Maar ook heeft de aanwezigheid van een grote tertiaire sector, samen met de zorg, waarvan de bedrijfsvoering minder crisisgevoelig is, een grote rol hierin. Ondanks dat de Haagse economie als geheel gezonde veerkracht heeft laten zien, zijn de effecten van de crisis op bepaalde sectoren duidelijk heftiger geweest. Zo zijn de sectoren Horeca, Toerisme en de Maakindustrie hard getroffen door de coronacrisis en de lockdowns. De werkgelegenheid in deze sectoren is in 2020 gekrompen, terwijl de overige sectoren groei hebben laten zien ([Figuur 3.1](#) en [Tabel 3.1](#)).

Sectorstructuur van de stad draagt positief bij aan groei BBP en werkgelegenheid

De sectorstructuur van de stad heeft een vergelijkbaar positief effect heeft op de ontwikkeling van de bruto toegevoegde waarde en de werkgelegenheid in de regio als die van Amsterdam en Utrecht¹². Wanneer de werkgelegenheid in de stad wordt onderverdeeld in sectoren is te zien dat de sector 'Overheid en Belangenorganisaties' 21 procent van de banen in Den Haag voor haar rekening neemt met een totaal aantal van bijna 64.000 aan het begin van 2021 ([Tabel 3.1](#)). Den Haag kenmerkt zich dan ook als de ambtenarenstad van Nederland. Deze wordt gevolgd door de sectoren Zorg, Detailhandel en Horeca en Zakelijke Diensten met respectievelijk 44.000, 42.000, 35.000 werkplekken. Als we kijken naar de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen per sector in 2020 is de groei in werkgelegenheid vooral toe te schrijven aan de sectoren Bouw, Zorg, Overheid, Onderwijs en ICT. Daarbij gaat het vaak om startende ZZP'ers. De sectoren Financiën en Energie laten een stabiele trend zien, Daarentegen is de werkgelegenheid in de sectoren Toerisme, Detailhandel en Horeca en Maakindustrie afgenomen. Fysieke aanwezigheid van personeel en/of klanten is vaker een randvoorwaarde voor de zakelijke activiteiten van deze sectoren.

12 Zie de shift-share analyse van Raspe et al (2020)

In Den Haag zijn startende ZZPers de stuwende kracht achter banengroei

In de agglomeratie 's-Gravenhage zijn verhoudingsgewijs meer eenmanszaken gevestigd dan in de andere drie grootstedelijke regio's (Tabel 3.2). Ook zijn bedrijven met 10 of meer werknemers minder vertegenwoordigd in de regio in vergelijking met Utrecht, Groot-Amsterdam en Groot-Rijnmond. De vestigingen van grote bedrijven in de regio zorgen wel voor bijna de helft van de werkgelegenheid in de regio (Figuur 3.2). Begin 2021 waren er ruim 300.000 banen in de gemeente. Iets meer dan de helft betreft een baan bij een MKB vestiging, waarvan weer een derde ZZPer is (Figuur 3.3). Hiermee is het aandeel van eenmanszaken in de totale werkgelegenheid in Den Haag momenteel 17 procent. Van de toename in het aantal banen in Den Haag tussen 2000 en 2021 is het overgrote deel door eenmanszaken gegenereerd (Figuur 3.4). Ongeveer een zesde van de groei in het aantal banen werd gerealiseerd bij het grootbedrijf. De vestigingen met 10 of meer werknemers die tussen 2018 en 2020 groei lieten zien en zijn goed voor iets meer dan 5 procent van de Haagse arbeidsplaatsen.

Toegevoegde waarde per sector

Wanneer we kijken naar de gegenereerde toegevoegde waarde per sector constateren we dat tussen 2010 en 2019 de sectoren Overheid, Zorg, Handel en Verhuur en Onroerend Goed in 's-Gravenhage sterk zijn gegroeid in bruto toegevoegde waarde (Figuur 3.5). Ook is de sector Financiële Dienstverlening tussen 2017 en 2019 in omvang van toegevoegde waarde hard toegenomen. De sector Bouwnijverheid laat na een dieptepunt in 2014 weer consistente groei zien. De sector Industrie dat op de gemeentelijke agenda staat als potentiële groeisector laat vanaf 2010 afwisselend groei en krimp zien in toegevoegde waarde. Daarnaast valt op dat de ICT-sector, dat aangemerkt is als kansrijke sector door de gemeente in het visierapport van 2020, in 2016 een sterke daling laten zien, dat waarschijnlijk is gedreven door het vertrek van het hoofdkantoor van KPN, en bleef tot 2018 verder krimpen in omvang van toegevoegde waarde. In 2018 is deze sector met bijna 9 procent gegroeid in toegevoegde waarde.

Den Haag heeft een sterke productiviteitsgroei nodig in bepaalde sectoren

De arbeidsproductiviteit in het stadsgewest Den Haag ligt lager is dan de andere grootstedelijke regio's. Ook is de groei van de productiviteit op een lager niveau (Figuur 3.6). Dit wordt deels gedreven door de aanwezigheid van een grote tertiaire sector waarvan de productiviteit moeilijk te meten is en wordt benaderd door de groei in salarissen van ambtenaren. Wanneer we verder inzoomen op de productiviteit binnen de verschillende sectoren van de G4 komt naar voren dat de Industrie, Bouw, Handel, Vervoer en Opslag op een beduidend lager niveau ligt dan de rest van de G4 (Figuur 3.7). De stad dient hier een significante inhaalslag in te maken door o.a. structureel meer te investeren in de kennisinfrastructuur dat de motor is van innovatie en productiviteitsgroei.

Investeren voor de toekomst

Om het innovatief vermogen (en de verduurzaming) van de regio te versterken dient er geïnvesteerd te worden in onderzoek en ontwikkeling. Dit is de stuwende kracht achter productiviteit. Investerings in de gemeente zijn in de afgelopen jaren aanzienlijk gestegen. Dit geldt hoofdzakelijk voor Grond/Weg en Waterbouwkundige werken (Figuur 3.8). Ook is er in de laatste jaren in de regio meer geïnvesteerd in computerprogrammatuur en databanken. Het laatstgenoemde is cruciaal voor innovatieve economische bedrijvigheid, maar ook voor het aantrekken van internationaal talent. Daarentegen is er in het stadsgewest 's-Gravenhage na 2015 minder geïnvesteerd in gebouwen.

Het valt op dat er in het stadsgewest 's-Gravenhage in 2013 en 2015 relatief grote bedragen zijn geïnvesteerd in R&D. Als we deze twee uitschieters buiten beschouwing laten, wordt duidelijk dat de stad van 2010 tot 2018 beduidend minder investeert in onderzoek en ontwikkeling dan Amsterdam en Rotterdam en vanaf 2016 ook minder dan Utrecht (**Figuur 3.9**). Daarnaast zijn de grote bedragen die in 2013 en 2015 zijn geïnvesteerd in kennisontwikkeling terug te leiden naar een enkel bedrijf.

6. ONDERNEMER

Den Haag wil over een vestigingsklimaat beschikken waarin ondernemers volop kansen krijgen. Het MKB laten groeien, maar ook grootbedrijven aantrekken en behouden.

Steunbeleid overheid houdt faillissementen tegen, mogelijk ook van bedrijven die niet rendabel zijn

De uitbraak van corona heeft de bedrijvendynamiek in Nederland verstoort. De ruime steunmaatregelen van de overheid om bedrijven tijdens de coronacrisis overeind te houden heeft veel faillissementen doen voorkomen. Dit kan betekenen dat ook niet-rendabele bedrijven door het steunbeleid overeind zijn gehouden. Er wordt verwacht dat de effecten hiervan in latere cijfers te zien zal zijn. Dit geldt ook voor Den Haag.¹³

Stijgende trend in oprichtingen van nieuwe bedrijven in de regio

Het aantal oprichtingen in Den Haag is al een langere periode op hoog tempo aan het toenemen en was in 2020 hoger dan het jaar ervoor (**Tabel 4.1**). Dit sluit aan bij de stijgende trend in oprichtingen sinds 2012. De sectoren Horeca, Landbouw, Bosbouw en Visserij, Bouwnijverheid, Energie, Zorg en Welzijn laten de grootste groei zien in het aantal oprichtingen. Wanneer we het aantal opheffingen tegen het licht houden wordt duidelijk dat er sinds 2012 een sterke toename is in het aantal opheffingen in de sectoren Informatie en Communicatie, Welzijn, Zorg en Energie. Dit zijn ook sectoren waar een stijgende trend te zien is in het aantal oprichtingen. Dit geeft weer dat de dynamiek in deze sectoren hoog is. Daarnaast valt op dat het aantal opheffingen in de sector Openbaar Bestuur en Overheidsdiensten sinds 2012 daalt (**Tabel 4.2**).

Slechts zeer klein deel ZZPer groeit uit tot werkgever

De ondernemersdynamiek in de stad is groot. Van de Haagse eenmanszaken wordt bijna de helft na vijf jaar opgeheven (**Figuur 4.1**). Het overgrote deel van deze starters heeft na 5 jaar geen personeel in dienst. Slechts 4 procent van de starters is na vijf jaar uitgegroeid tot een vestiging met werknemers. Dit percentage lijkt vrij stabiel te zijn over een langere periode (**Figuur 4.2**). Van de ZZPers die tussen 2017 en 2018 zijn gegroeid naar zelfstandige met personeel zijn mannen, 35-45 jarigen en personen met een niet-migratieachtergrond oververtegenwoordigd (**Bijlage 2**).

Den Haag heeft moeite om grote bedrijven aan te trekken

Tussen 2012 en 2015 hebben meerdere grote bedrijven (met meer dan 100 werkzame personen) zich in Den Haag gevestigd, maar dat de stad sindsdien minder aantrekkelijk lijkt te zijn voor grote bedrijven. Na 2015 heeft de stad namelijk slechts enkele grote bedrijven kunnen aantrekken. In vergelijking met de andere drie grote steden vestigen zich minder grote bedrijven in de stad. Dit geldt voor zowel middelgrote als grote bedrijven (**Figuur 4.3, Figuur 4.4, Figuur 4.5**). Het aantal opheffingen van middelgrote en grote bedrijven ligt doorgaans lager dan de rest van de G4 (**Figuur 4.6, Figuur 4.7, Figuur 4.8**).

Krappe arbeidsmarkt ook toenemende zorg voor Haagse ondernemer

Nederland kent sinds 2017, met een korte onderbreking in 2020, een krappe arbeidsmarkt.¹⁴ Ook Den Haag kent al enige tijd een zeer gespannen arbeidsmarkt. Terwijl veel beroepsgroepen een krappe arbeidsmarkt laten zien, is de krapte het meest extreem voor verpleegkundigen,

¹³ Zie CPB Notitie Economische Analyse steunpakket 2020, September 2021

¹⁴ Dit komt erop neer dat er meer vacatures zijn in vergelijking met werkzoekenden. Een nauwkeurigere classificatie wordt gegeven door het niveau van de spanningsindicator per beroepsklasse. De spanningsindicator geeft de verhouding weer tussen het aantal openstaande vacatures ten opzichte van het aantal personen met een ww-uitkering met een verstreken ww duur van minder dan een half jaar.

machinemonteurs, productcontroleurs en loodgieters. Een werkzoekende in deze beroepsgroepen had in de regio Haaglanden het eerste kwartaal van dit jaar gemiddeld keus tussen 10 tot bijna 18 vacatures. Opvallend is dat de meeste van deze beroepsgroepen in de categorie middelbaar en laagopgeleid zitten (**Tabel 4.3**).

Deze krapte op de arbeidsmarkt vormt een toenemende zorg voor de Haagse ondernemers die duidelijk naar voren komt uit afgenomen enquêtes. Ondernemers hebben steeds meer moeite met het vinden van passende arbeidskrachten. Wanneer ondernemers gevraagd wordt welke belemmeringen ze ervaren voor hun productie of zakelijke activiteiten in de regio Haaglanden is een tekort aan arbeidskrachten bij meer dan 15 procent van de ondernemers een belemmering bij de laatste meting van 2021. Dit is sinds 2016 een stijgende zorg voor ondernemers in de Agglomeratie 's-Gravenhage (**Figuur 4.9**). Door de coronacrisis is dit percentage duidelijk minder geworden, maar inmiddels heeft de trend zich weer hersteld en is de krapte ongekend hoog.

Ondernemer ervaart minder belemmeringen voor financiering

Wel ervaren ondernemers de laatste jaren minder belemmeringen m.b.t. de financiering van hun activiteiten om te kunnen voldoen aan vraag. De aanhoudende groei van de Nederlandse economie in de jaren voor de coronacrisis heeft hier positief effect op gehad. Het percentage onder ondernemers die financiering als barrière ervaart om meer te kunnen afzetten sterk is gedaald van ongeveer 8 procent van de respondenten in 2014 tot 4 procent van de respondenten in 2021. Ook is het niet kunnen financieren van activiteiten minder vaak een kwestie vergeleken met ondernemers uit de andere drie grote steden (**Figuur 4.9**).

De waardering van de diensten van de gemeente door ondernemers over het algemeen in 2020 iets lager is dan de jaren ervoor (**Tabel 4.4**). Dit ligt mogelijk aan de uitbraak van de coronapandemie waardoor ondernemers meer behoefte hadden aan dienstverlening, maar waarbij er een enorme druk kwam te liggen bij gemeenten.

Gediplomeerden vaker laagopgeleid

Naast de investeringen in innovatie is ook het opleidingsniveau en de daaruit volgende kennis en vaardigheden van werkenden bepalend voor de arbeidsproductiviteit. Behalve voor kennis en vaardigheden van werknemers zorgt onderwijs ook voor potentiële kennisontwikkeling in de regio en daarmee voor innovatie. Wanneer we het opleidingsniveau van de Haagse beroepsbevolking bekijken wordt duidelijk dat de stad procentueel minder middelbaar en hoogopgeleide inwoners heeft dan Amsterdam en Utrecht (**Figuur 4.10**). De stad heeft wel meer middelbaar en hoogopgeleide inwoners dan Rotterdam.

In 2019 was 31 procent van de beroepsbevolking hoogopgeleid, 35 procent middelbaar en 34 procent laagopgeleid. In absolute aantallen zien we een stijgende trend in laag- en hoogopgeleide gediplomeerden in de stad. Het percentage gediplomeerden met een laag opleidingsniveau stijgt terwijl het aandeel van middelbaar opgeleiden onder de gediplomeerde Hagenaren daalt (**Figuur 4.11**).

Minder uitval in onderwijs zonder startkwalificatie

Mensen zonder startkwalificatie hebben een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Het percentage vroegtijdige schoolverlaters in de vier grote steden is sinds 2012 aan het dalen¹⁵ (Figuur 4.12). Den Haag laat een vergelijkbare trend zien met Amsterdam en Rotterdam. Na een vrij stabiel aandeel van vroegtijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie is er een verdere daling te zien in 2020. Hier zou het uitbreken van de coronapandemie een rol in gespeeld kunnen hebben.

Arbeidskrachten van de toekomst

Het aantal studenten in het hoger onderwijs blijft in Den Haag groeien (Figuur 4.13) en ligt dicht tegen de aantallen in Utrecht aan. Hiermee beschikt de stad over meer hoogopgeleide potentiële arbeidskrachten. De arbeidsmarktprognoses van het Research Centrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt geven per opleidingscategorie weer wat de verwachte arbeidsmarktsituatie op de middellange termijn is voor de regio Haaglanden in 2026. Hierbij wordt rekening gehouden met het verwachte aantal gediplomeerden per opleidingscategorie en de verwachte kortdurige werklozen, maar ook de huidige en verandering in de vraag naar het type arbeid. De toekomstige ontwikkelingen tussen de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt geven aan dat toekomstige gediplomeerden in de regio een zeer goede baanperspectief hebben in de sectoren Techniek en ICT (Tabel 4.5).

¹⁵ Het CBS hanteert de volgende classificatie voor vroegtijdige schoolverlaters: iemand die het (bekostigd) onderwijs heeft verlaten en niet in het bezit is van een startkwalificatie. Het bezit van een startkwalificatie houdt in dat iemand ten minste een afgeronde havo- of vwo-opleiding, een basisberoepsopleiding (mbo niveau 2) of een oude opleiding van vergelijkbaar niveau heeft. De nieuwe aanwas is het aantal personen van 12 tot 23 jaar dat in een bepaald schooljaar het onderwijs verlaat zonder startkwalificatie.

7. RUIMTE

Een randvoorwaarde voor een kansrijk ondernemersklimaat en bedrijvigheid is voldoende en gepaste winkel, kantoor-en bedrijfsruimte. Dit maakt effectief beleid op dit vlak urgent en cruciaal voor Den Haag.

Voldoende ruimte voor detailhandel en cultuur

De winkelvoorraad is tussen 2016 en 2020 in de gemeente Den Haag toegenomen met 46 procent. Hiermee heeft de stad na Amsterdam en Rotterdam de grootste winkelvoorraad met 1.037.000 m² (Figuur 5.1).¹⁶ In 2020 is het aanbod van winkelruimte in Den Haag en Amsterdam toegenomen, terwijl Utrecht en Rotterdam een daling lieten zien. Het aanbod van winkelruimte in Den Haag is met 6 procent gestegen tot 95.300 m² (Figuur 5.2). Hiermee is het aanbod van winkelruimte in Den Haag ongeveer gelijk is aan het aanbod in Rotterdam, terwijl de winkelvoorraad vergeleken met Rotterdam in Den Haag 20% lager ligt. In 2019 is de opname van winkelruimte in de gemeente uitzonderlijk hoog geweest. In 2020 is deze afgenomen met 44% tot 83.700 m² (Figuur 5.3). Dit is mede te verklaren door de uitbraak van de coronacrisis.

Het aantal leegstaande winkelmeters¹⁷ steeg in 2020 met 24 procent. Dit is deels gedreven door een toename van aanbod en deels door minder opname. Hiermee stond het leegstandspercentage in 2020 op 6,1%, deze is nog steeds beduidend lager dan de leegstandspercentages in de jaren 2016 en 2017 (Figuur 5.4). Vergeleken met de andere drie grote steden heeft Den Haag echter het hoogste leegstandspercentage van winkelruimte (Figuur 5.5). Voor Utrecht, Amsterdam en Rotterdam was dit in 2020 respectievelijk 2,9%, 3,0% 3,8%. Het steunbeleid van de overheid heeft naar alle waarschijnlijkheid een hogere leegstand doen voorkomen in 2020. De effecten van de coronacrisis zullen hier in latere jaren hier duidelijker worden.

Krappe kantorenmarkt ontstaan door onttrekkingen

De kantorenvoorraad van Den Haag vanaf 2016 sterk is afgenomen (Figuur 5.6). Gerelateerd hieraan is ook het aanbod sinds 2016 fors gedaald (Figuur 5.7). Het leegstandspercentage is hiermee het laagste van de vier grootste steden en bedraagt 4,2 procent. Dit percentage ligt volgens Cushman & Wakefield onder de frictieleegstand van 5 – 7%. Deze bandbreedte wordt gezien als een gezond niveau dat organisaties de mogelijkheid geeft te verplaatsen, zonder dat er sprake is van overaanbod. Ook de opname van kantoorpanden is in 2020 onder invloed van de coronacrisis t.o.v. het voorgaande jaar gedaald met ruim 47% (Figuur 5.7).

Overheid en non-profit sector grootste vragers naar kantoorruimte

Tussen 2011 en 2020 is 37 procent van de opname van kantoren in Den Haag in gebruik genomen door de overheid en overige non-profit sector. Ook kantoren voor de sector Zakelijke Dienstverlening hadden een groot aandeel in de opname van kantoorruimte in Den Haag. In de afgelopen twee jaar is dit steeds meer is verschoven naar Industrie, Handel en Transport (Figuur 5.8).

Grote bedrijventerreinen worden nog schaarser

Voor heel Den Haag geldt dat het aanbod van kwalitatief hoogwaardige bedrijfsruimte zeer schaars is, aldus Cushman en Wakefield. Het aanbod van bedrijfsruimte (groter dan 500m²)

¹⁶ Ruimte dat bestemd is voor horeca en cultuur wordt hierin ook meegenomen.

¹⁷ Het aantal leegstaande winkelmeters in de gemeente Den Haag bestaat uit winkelruimtes die langer dan één jaar leeg staan

in aantallen laat in Den Haag vanaf 2015 een dalende trend zien (Figuur 5.9). Een tekort aan bedrijventerreinen zou uitbreidings- en vestigingsplannen van ondernemers kunnen ontmoedigen en de daarmee gepaarde potentiële economie groei in de regio belemmeren. Wel is het aanbod in 2020 toegenomen terwijl de opname van grote bedrijventerreinen in aantallen en m² gedaald. Bekeken over 2011-2020 zien we dat het overgrote deel van de opname wordt gerealiseerd door bedrijven die in de sector Handel actief zijn, deze wordt gevolgd door de dienstensector (Figuur 5.10).

Haagse ondernemer waardeert bedrijfsomgeving meer

De waardering van de bedrijfsomgeving door ondernemers in de agglomeratie Den Haag tussen 2018 en 2020 is toegenomen (Tabel 5.1). Ondernemers waren minder tevreden over de digitale faciliteiten.

BRONNEN

Kerncijfers Den Haag 2021

<https://denhaag.incijfers.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=118>

Kenniswijzer Atlas voor Gemeenten 2021

<https://denhaag.incijfers.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=131>

Vastgoedmonitor Den Haag 2021 Cushman & Wakefield

interne bron

Werkgelegenheidsmonitor 2021

<https://denhaag.incijfers.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=128>

Economie in bijna alle regio's boven niveau van voor coronacrisis (cbs.nl)

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/50/economie-in-bijna-alle-regio-s-boven-niveau-van-voor-coronacrisis>

Regionale bevolkingsprognose | PBL Planbureau voor de Leefomgeving

<https://themasites.pbl.nl/o/regionale-bevolkingsprognose/#:~:text=In%20de%20komende%20decennia%20krijgen,aan%20de%20randen%20van%20Nederland.>

Regio in Beeld 2021 Haaglanden (werk.nl)

https://www.werk.nl/imagesdxa/regio_in_beeld_2021_haaglanden_tcm95-434307.pdf

17 procent minder snelgroeiende bedrijven in 2020 (cbs.nl)

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/34/17-procent-minder-snelgroeiende-bedrijven-in-2020>

Regionaal-economische verschillen fors toegenomen - RaboResearch (rabobank.com)

<https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/mei/regionaal-economische-verschillen-fors-toegenomen/>

Economische analyse steunpakket 2020 (cpb.nl)

<https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Economische-analyse-steunpakket-2020.pdf>

BIJLAGE 1 & 2 - STAAT VAN DE HAAGSE ECONOMIE 2021

TABEL 1.1: INDICATOREN NAAR DOELEN ECONOMISCHE VISIE

INDICATOREN	
BREDE ECONOMISCHE BLOEI	<p><u>Economische groei</u> BBP per inwoner BBP-volumemutatie</p> <p><u>Werkgelegenheid</u> Groei aantal banen Aantal banen per 1000 inwoners Arbeidsmarktbalans Pendel van en naar Den Haag</p> <p><u>Verdeling werk en inkomen</u> Werkloosheidspercentage (naar achtergrond) Aandeel beëindigde WW-uitkeringen naar reden WW doorstroom naar bijstand Aandeel huishoudens met langdurig laag inkomen (naar achtergrond) Aandeel bijstandsuitkering Bruto arbeidsparticipatie (naar achtergrond)</p> <p><u>Ondernemersdynamiek</u> Aantal snelgroeiende bedrijven Groei/krimp bij vestigingen</p>
STAD	<p><u>Wonen</u> Woonaantrekkelijkheidsindex Vestiging en vertrek Woningen</p> <p><u>Bezoeken</u> Aantal toeristische bezoeken Aantal gasten Aantal zakelijke overnachtingen Aantal congressen Gemiddelde bestedingen</p>
STRUCTUUR	<p><u>Bedrijfssegmenten</u> Verdeling en ontwikkeling banen naar sector Verdeling van bedrijven naar grootte werkgeversfunctie MKB naar grootte werkgeversfunctie Groei banen bij MKB en Grootbedrijf Verdeling en ontwikkeling BTP naar sector</p> <p><u>Investerings</u> Arbeidsproductiviteit Investerings in vaste activa Investerings in R&D</p>

ONDERNEMERSKLIMAAT**Bedrijvendynamiek**

Oprichtingen naar sector
 Opheffingen naar sector
 Oprichtingen naar grootteklasse
 Opheffingen naar grootteklasse
 Aantal eenmanszaken naar startjaar
 Mobiliteit ondernemers Den Haag

Ervaringen ondernemers

Spanningsindicator
 Ervaren belemmeringen ondernemers
 Waardering gemeentelijke dienstverlening

Human capital

Opleidingsniveau bevolking Opleidingsniveau gediplomeerden
 Aandeel voortijdige schoolverlaters
 Aantal HBO/WO studenten
 Toekomstig arbeidspotentieel

RUIMTE**Winkelruimte**

Aanbod winkelruimte
 Opname winkelruimte

Kantoorruimte

Aanbod kantoren
 Opname Kantoren

Bedrijfsruimte

Aanbod bedrijfsruimte
 Opname bedrijfsruimte

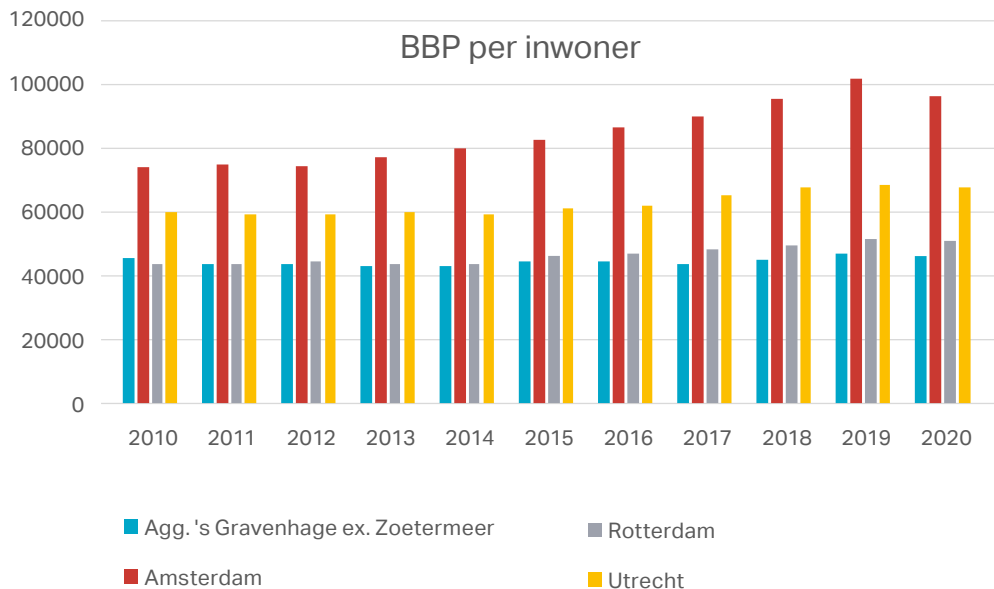
Bedrijfsomgeving

Waardering bedrijfsomgeving

BREDE ECONOMISCHE BLOEI

FIGUUR 1.1: BBP PER INWONER, COROP-PLUS, G4

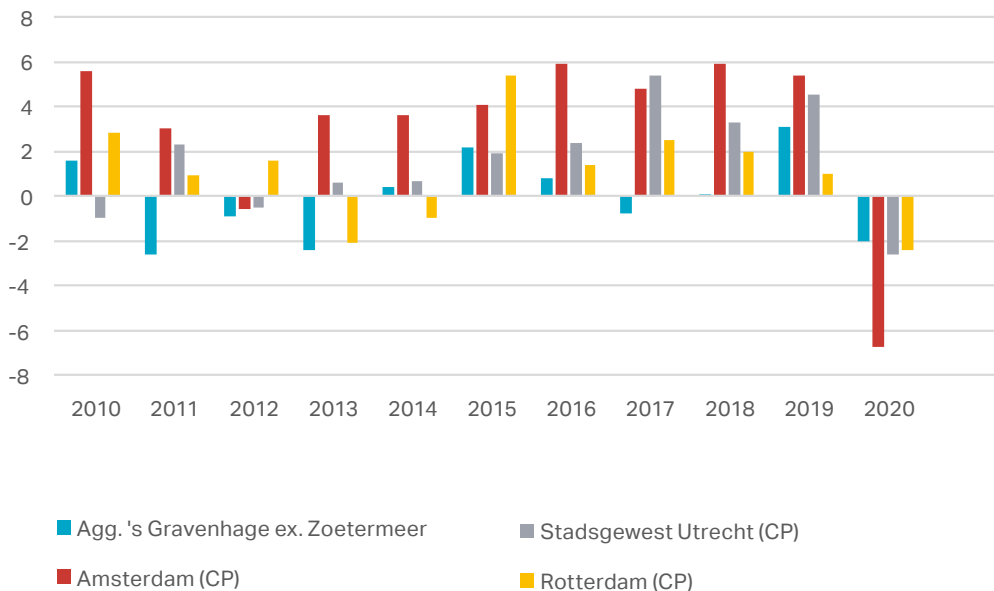
[TERUG >](#)

Bron: CBS

FIGUUR 1.2: BBP VOLUMEMUTATIE IN %, COROP-PLUS, G4

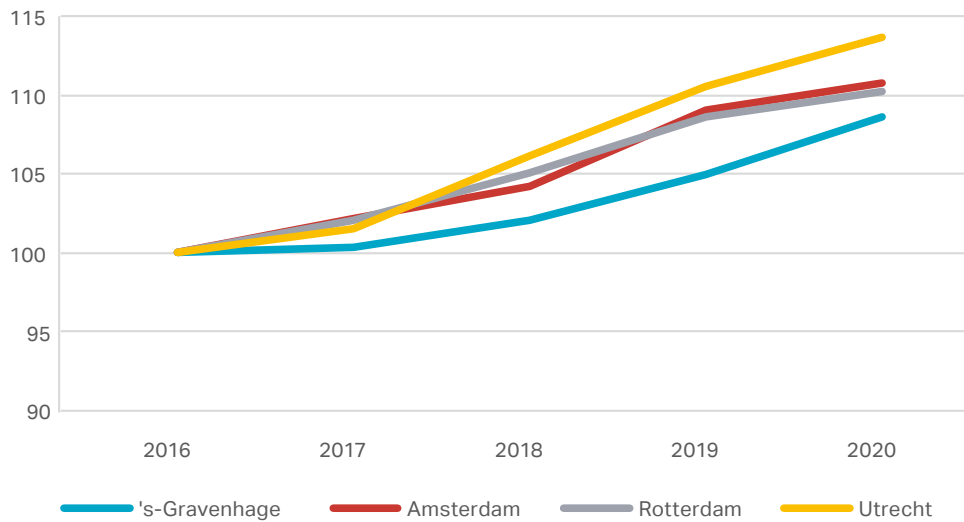
[TERUG >](#)

Bron: CBS

FIGUUR 1.3: GROEI AANTAL BANEN, G4 GEÏNDEXEERD OP 2016

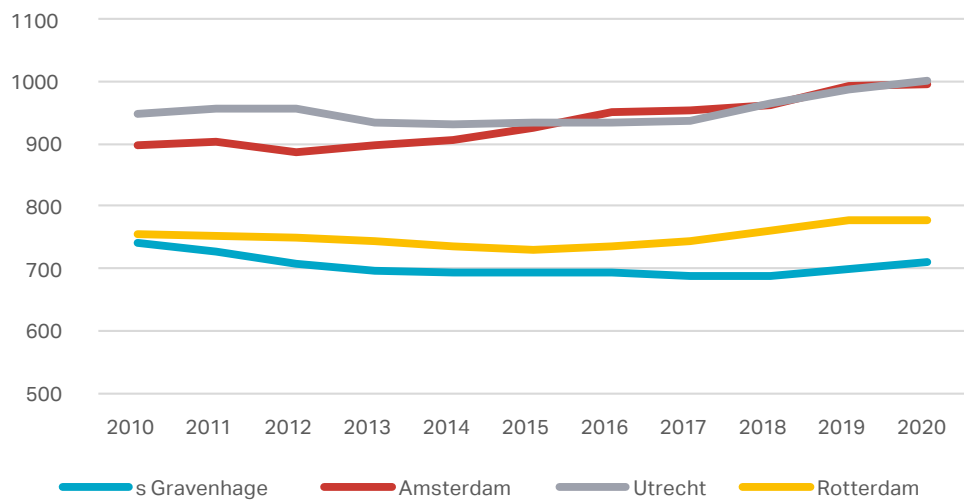
[TERUG >](#)

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

FIGUUR 1.4: BANEN P. 1000 PERSONEN VAN 15-74 JARIGEN.

[TERUG >](#)

Bron: waarstaatjegemeente.nl

FIGUUR 1.5: BANEN P. 100 WERKENDE EN WERKLOZEN (ARBEIDSMARKTBALANS) [TERUG >](#)

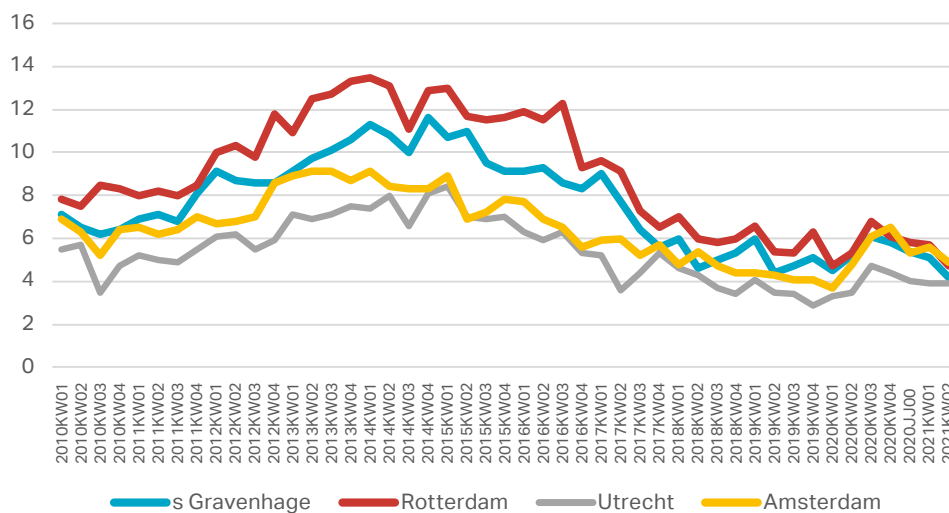
Bron: Waarstaatjegemeente.nl

FIGUUR 1.6: PENDEL VAN EN NAAR DEN HAAG, BEGIN 2021 [TERUG >](#)

Bron: Wergelegenheidsregister Haaglanden, CBS, bewerking SEPO

FIGUUR 1.7: WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE, G4 GEMEENTEN [TERUG >](#)

Bron: CBS

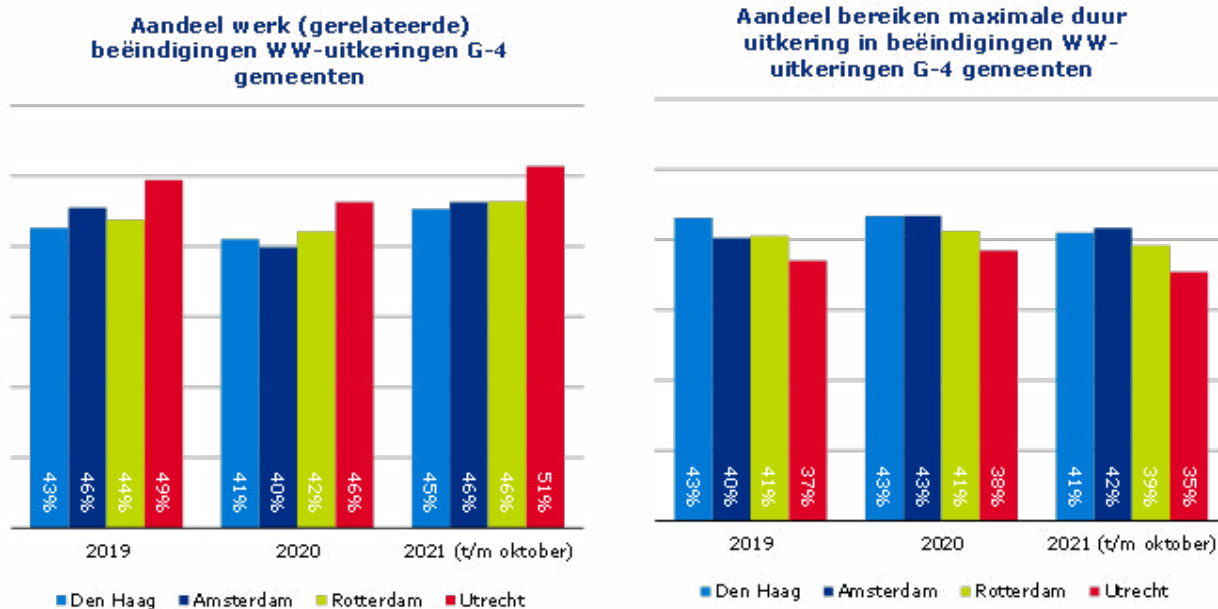
TABEL 1.2: WERKLOOSHEIDSPERCENTAGE NAAR ACHTERGROND, GEMEENTE DEN HAAG

[TERUG >](#)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal	6.50	7.20	8.70	9.90	10.90	10.10	8.80	7.20	5.20	5.10	5.40
Mannen	6.30	7.30	8.60	9.90	10.60	9.90	8.20	6.80	5.30	5.10	5.00
Vrouwen	6.80	7.20	8.90	9.80	11.30	10.30	9.60	7.60	5.10	5.00	5.90
15 tot 25 jaar	15.80	15.30	18.70	18.10	19.40	16.00	16.70	13.80	10.00	9.80	13.50
25 tot 45 jaar	5.40	5.80	7.30	8.60	9.60	8.60	6.90	5.80	4.00	4.00	4.50
45 tot 75 jaar	4.70	6.20	6.80	8.50	9.60	9.80	8.30	6.50	5.10	4.60	3.50
Nederlands	4.00	4.10	5.10	6.00	6.90	6.20	6.00	5.10	3.60	3.40	3.20
Westers	5.50	7.40	7.60	9.00	9.10	9.50	8.50	6.10	5.30	4.80	5.20
Niet-Westers	11.50	12.40	15.20	16.50	17.80	16.20	13.30	11.00	7.40	7.50	8.50
Laag	10.60	11.80	14.40	15.10	17.10	17.60	14.70	12.10	9.90	8.80	10.30
Middelbaar	7.30	7.60	9.10	11.50	12.40	12.10	10.20	8.40	5.50	5.70	6.40
Hoog	3.10	3.90	4.70	5.70	6.40	4.80	4.90	4.10	2.90	2.90	3.10

FIGUUR 1.8: AANDEEL BEËINDIGDE WW-UITKERINGEN NAAR REDEN, G4 GEMEENTEN

[TERUG >](#)

Bron: UWV

FIGUUR 1.9: PERSONEN DIE UITSTROMEN UIT DE WW EN NA DE WW IN DE BIJSTAND KOMEN, ABSOLUUT EN IN % VAN UITSTROOM, G4 GEMEENTEN

[TERUG >](#)

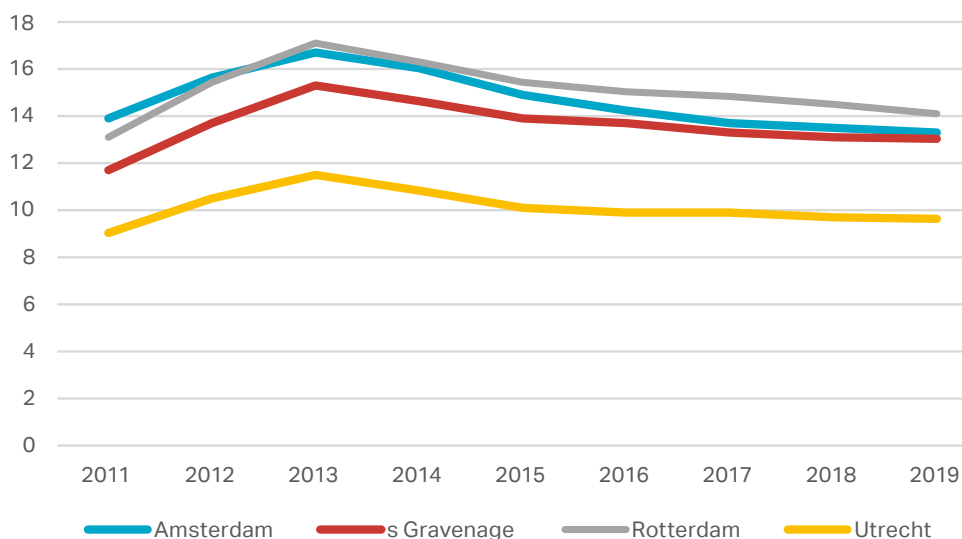
	s-Gravenhage	Amsterdam	Rotterdam	Utrecht
2015	10,40%	8,60%	9,30%	5,80%
2016	9,40%	8,20%	9,20%	5,50%
2017	6,90%	6,90%	7,30%	4,70%
2018	5,90%	5,50%	5,80%	3,40%
2019	5,80%	5,20%	6,40%	3,90%
2020	7,70%	7,40%	9,80%	4,70%

Gemeente (2021)	Aantal			% t.o.v. uitstroom WW		
	2018	2019	2020*	2018	2019	2020*
Den Haag	836	745	1.183	5,9	5,8	7,7
Amsterdam	1.182	1.128	2.177	5,5	5,2	7,4
Rotterdam	1.064	1.123	2.067	5,8	6,4	9,8
Utrecht	254	290	433	3,4	3,9	4,7

Bron:UWV

FIGUUR 1.10: PERCENTAGE HUISHOUDENS MET LANGDURIG LAAG INKOMEN (TENMINSTE 1 JAAR), G4

[TERUG >](#)

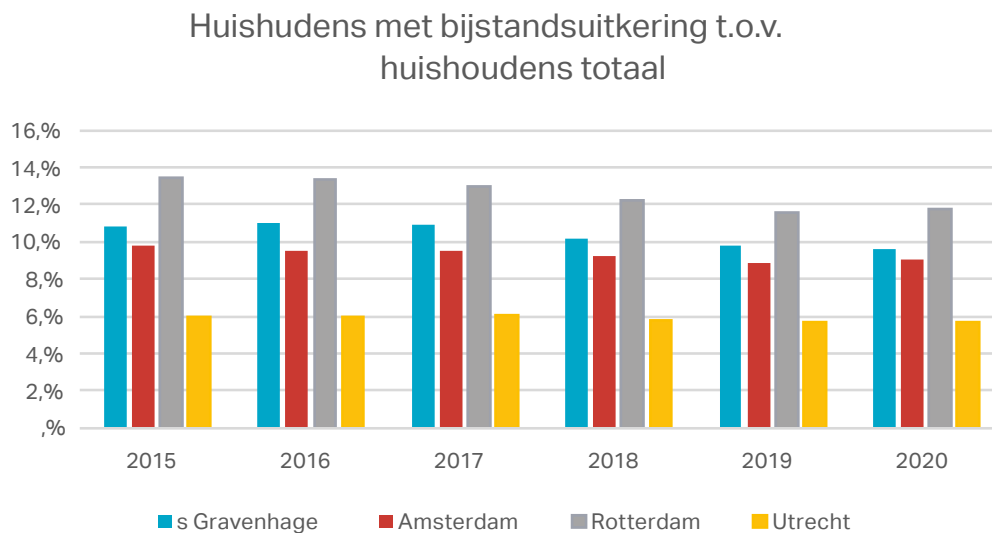
Bron: Waarstaatjegemeente.nl

TABEL 1.3: LANGDURIG LANG LAAG INKOMEN NAAR ACHTERGRONDKENMERKEN, DEN HAAG [TERUG >](#)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hoofdkostwinner: tot 25 jaar	22.4	26.2	29.5	29.2	28.2	27.8	26.4	22.4	21.4
Hoofdkostwinner: 25 tot 45 jaar	12.9	14.9	16.6	15.8	15.6	15.0	14.1	13.7	13.4
Hoofdkostwinner: 45 tot 65 jaar	13.6	15.1	16.7	16.3	16.3	16.6	16.3	16.3	16.1
Hoofdkostwinner: 65 jaar of ouder	3.9	7.0	8.4	7.4	5.0	4.9	5.0	5.6	6.1
Hoofdkostwinner: Nederland	6.8	7.5	8.3	7.9	8.0	7.8	7.7	7.6	7.5
Hoofdkostwinner: westers	11.9	13.6	14.9	13.5	12.5	12.1	11.2	11.0	11.6
Hoofdkostwinner: niet-westers	21.8	26.5	29.4	27.9	25.9	25.4	24.1	23.6	22.7
Bron: Inkomen als werknemer	4.3	4.8	5.1	4.7	4.0	3.5	3.3	3.3	3.2
Bron: Inkomen als zelfstandige (totaal)	17.6	19.2	20.4	18.3	17.2	14.8	13.0	12.3	14.5

Bron: CBS

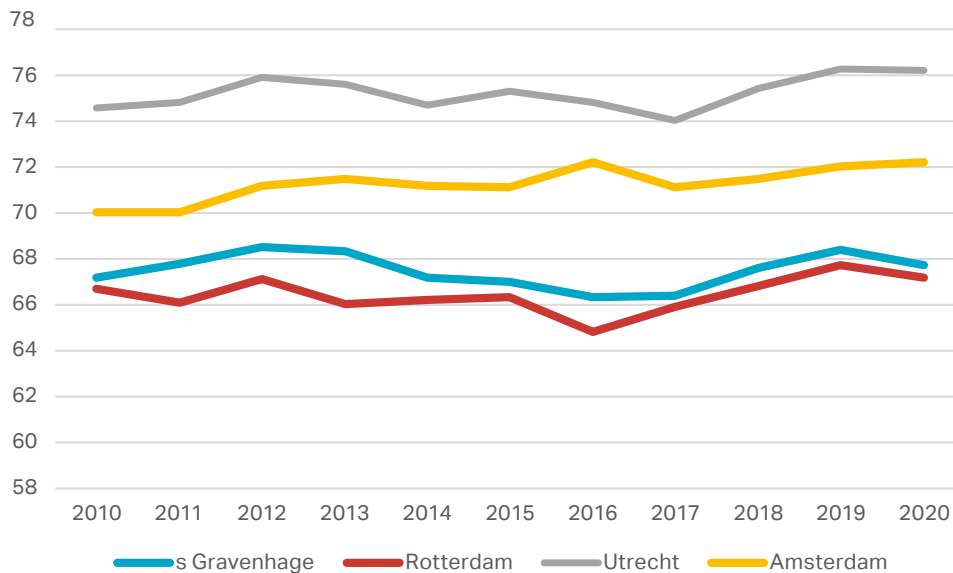
FIGUUR 1.11: AANDEEL HUISHOUDENS MET BIJSTANDSUITKERING [TERUG >](#)

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

FIGUUR 1.12: BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE IN %, G4 GEMEENTEN

TERUG >

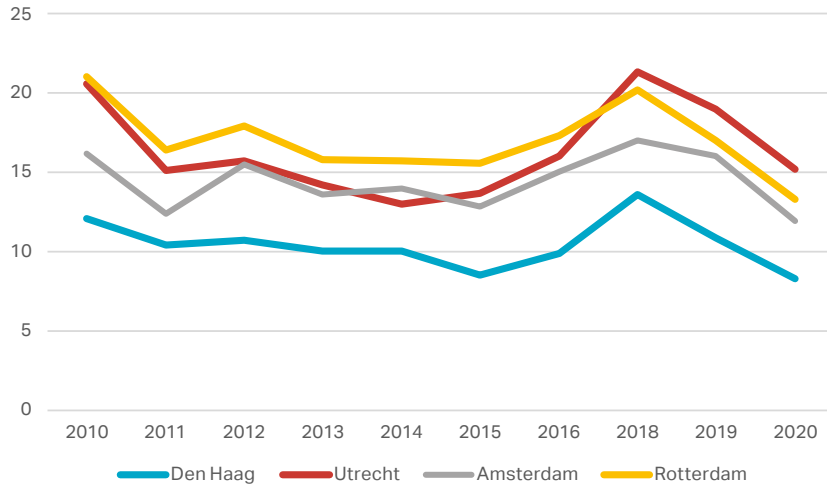
TABEL 1.4: BRUTO ARBEIDSPARTICIPATIE NAAR ACHTERGROND, GEMEENTE DEN HAAG

TERUG >

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal	67.2	67.8	68.5	68.3	67.2	67.0	66.3	66.4	67.6	68.4	67.7
Man	73.0	73.8	73.9	74.1	73.3	72.5	72.1	72.6	72.8	73.5	72.7
Vrouw	61.3	61.7	63.2	62.4	61.1	61.6	60.5	60.3	62.5	63.4	62.7
Leeftijd: 15 tot 25 jaar	55.1	57.8	61.2	59.3	57.2	59.1	57.8	57.5	55.4	59.7	57.2
Leeftijd: 25 tot 45 jaar	83.7	83.1	83.6	83.7	82.3	81.1	79.5	80.1	82.8	83.2	82.8
Leeftijd: 45 tot 75 jaar	55.1	56.1	56.2	56.3	56.3	56.8	57.3	57.3	58.5	58.6	58.4
Migratieachtergrond: Nederland	69.6	69.2	69.7	70.2	69.0	68.9	68.4	68.9	68.6	69.5	69.9
Migratieachtergrond: Westers	67.2	68.2	70.0	68.6	67.9	67.6	66.7	69.2	69.0	69.5	69.4
Migratieachtergrond: niet-Westers	64.1	65.7	66.6	65.7	64.6	64.4	63.6	62.0	65.9	67.1	64.5
Onderwijsniveau: Laag	47.9	49.3	51.4	49.6	48.0	47.0	45.5	44.7	46.8	48.2	45.2
Onderwijsniveau: Middel	71.4	71.6	71.5	70.5	70.1	69.2	68.3	68.7	70.1	70.4	66.9
Onderwijsniveau: Hoog	83.7	83.2	83.2	85.5	82.9	83.3	84.1	83.9	82.2	83.0	84.3

FIGUUR 1.13: AANTAL SNELGROEIENDE BEDRIJVEN PER 1000 VESTIGINGEN

[TERUG >](#)

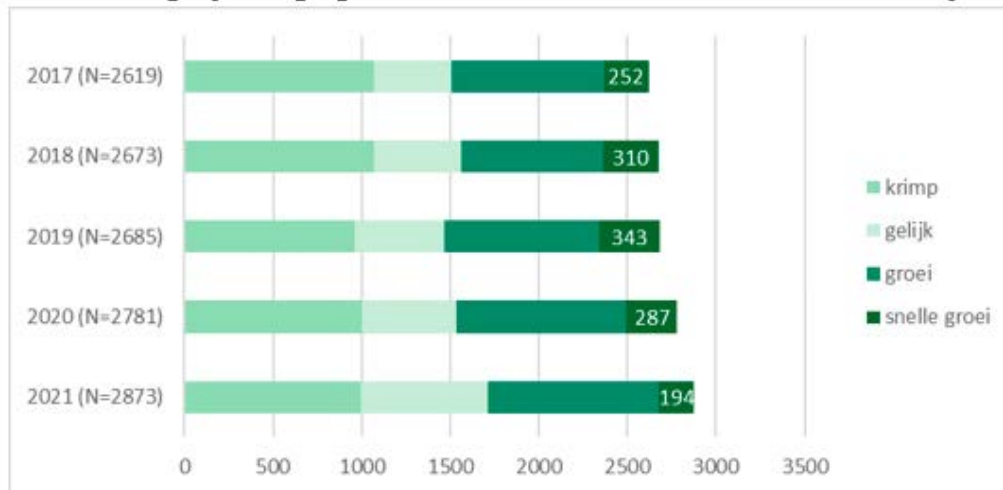

Bron: CBS Lokale Economie/Waarstaatjegemeente.nl

FIGUUR 1.14: AANDEEL VESTIGINGEN MET KRIMP, STAGNATIE, GROEI EN SNELLE GROEI VAN AANTAL WERKNEMERS IN DE GEMEENTE DEN HAAG

[TERUG >](#)

Ontwikkeling bij vestigingen met 10 of meer werknemers in laatste drie jaar

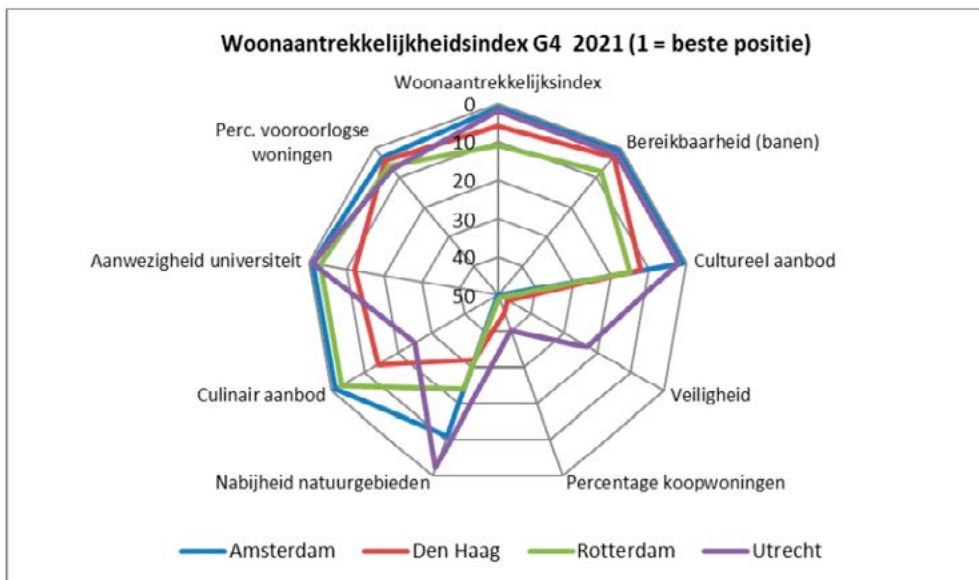

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

STAD

FIGUUR 2.1: WOONAANTREKKELIJKHEIDSINDEX, G4 GEMEENTEN

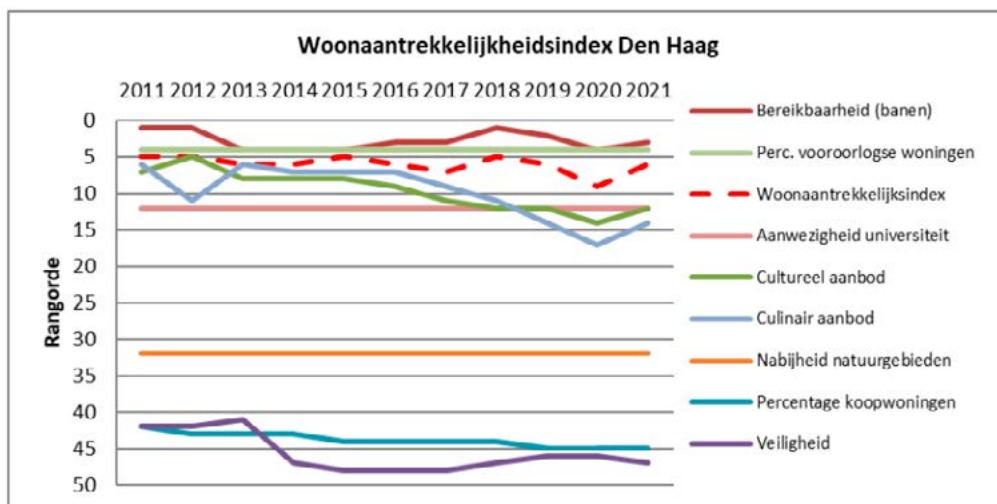
[TERUG >](#)

Bron: Atlasvoorgemeenten

FIGUUR 2.2: WOONAANTREKKELIJKHEIDSINDEX COMPONENTEN DEN HAAG OVER TIJD

[TERUG >](#)

Bron: Atlasvoorgemeenten

TABEL 2.1: VESTIGING EN VERTREK IN EN UIT GEMEENTE DEN HAAG (AANTALLEN)

[TERUG >](#)

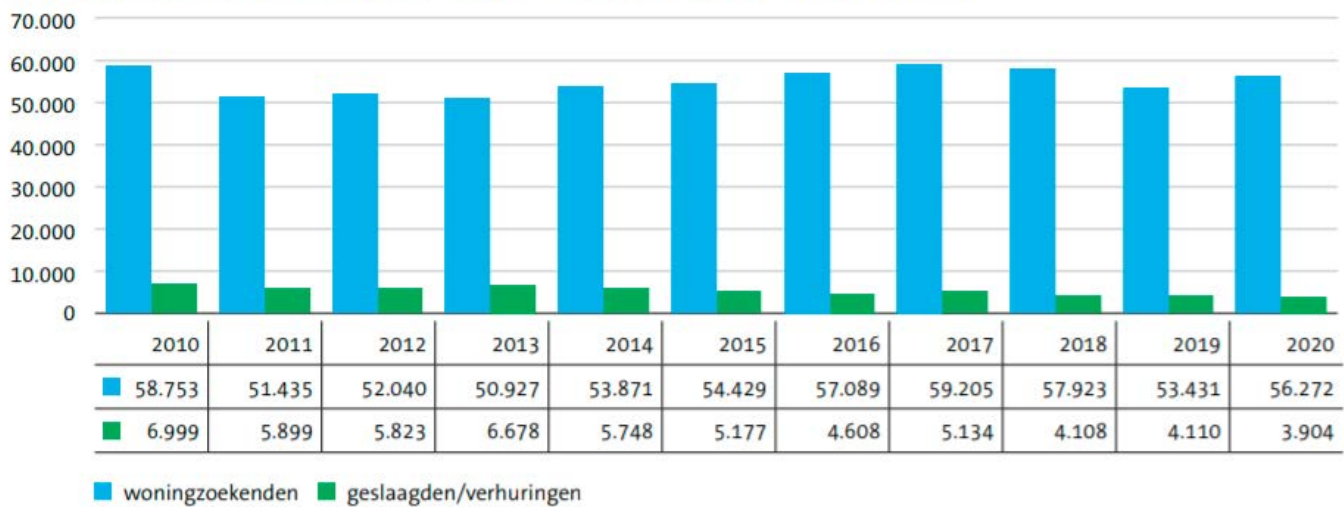
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bevolking aan het begin van de periode	514861	519988	524882	532561	537833	545838
Vestiging in de gemeente Totaal	34059	36324	38612	37518	40256	38142
Vestiging in de gemeente Vanuit een andere gemeente	19559	20809	21370	20033	20253	21928
Vestiging in de gemeente Immigratie	14500	15515	17242	17485	20003	16214
Vertrek uit de gemeente Totaal	31200	33853	33248	34226	34553	37170
Vertrek uit de gemeente Naar andere gemeente	20683	22058	22521	22781	23930	24902
Vertrek uit de gemeente Emigratie	10517	11795	10727	11445	10623	12268
Overige correcties	-243	-115	-116	-348	-37	-80
Bevolking aan het einde van de periode	519988	524882	532561	537833	545838	548320

Bron: CBS

FIGUUR 2.3

[TERUG >](#)

Woningzoekenden en geslaagde kandidaten (verhuringen) sociale huursector Den Haag

Figuur 2.6: woningzoekenden en geslaagde kandidaten (verhuringen) sociale huursector Den Haag, 2010-2020

Bron: Den Haag in Cijfers/aanbodbestanden Sociale Verhuurders Haaglanden, bewerking DSO/SEPO

Bron: Kerncijfers Den Haag 2021

TABEL 2.2: AANTAL NEDERLANDSE TOERISTISCHE BEZOEKERS EN BEZOEKEN G4, 2020

[TERUG >](#)

Stad	Aantal NL bezoekers (x. 1.000)	Aantal NL bezoeken (x 1.000)	Frequentie
Amsterdam	2.563	9.680	3,78
Utrecht	2.101	7.531	3,59
Rotterdam	1.919	7.439	3,88
Den Haag	2.115	6.261	2,96

Bron: TBAS

TABEL 2.3: AANTAL GASTEN UIT NL EN BUITENLAND MET HOTELOVERNACHTINGEN (X1000)

[TERUG >](#)

	Herkomst gast	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Amsterdam	Nederland	1351	1292	1477	1654	1637	871
	Buitenland	5475	5979	6784	6923	7572	2088
Rotterdam	Nederland	530	569	606	671	656	430
	Buitenland	438	489	535	590	582	208
s Gravenhage	Nederland	430	457	549	551	533	267
	Buitenland	468	473	519	528	499	250
Utrecht	Nederland	159	171	205	203	211	213
	Buitenland	195	183	255	237	238	84

Bron: CBS

TABEL 2.4: AANTAL ZAKELIJKE OVERNACHTINGEN (X1000)[TERUG >](#)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Amsterdam	4120	4410	4650	4500	4540	5200	5530	5820	1270
Rotterdam	690	720	800	820	940	920	960	980	380
s Gravenhage	650	660	710	810	720	770	750	770	250
Utrecht	280	260	260	300	340	400	410	430	160

Bron: CBS

TABEL 2.5: AANTAL CONGRESSEN, GEMIDDELDE DUUR EN DEELNEMERSDAGEN DEN HAAG[TERUG >](#)

	2017	2018	2019	2020
Totaal aantal corporate meetings	81	53	47	7
Totaal aantal Non-corporate meetings	68	74	66	9
Totaal aantal meetings/congressen	149	127	113	16
Gemiddelde duur	4,6	4,1	5,0	4,4
Gemiddeld aantal deelnemers	296	383	425	417
Total aantal deelnemersdagen	179.009	195.059	213.923	27.350

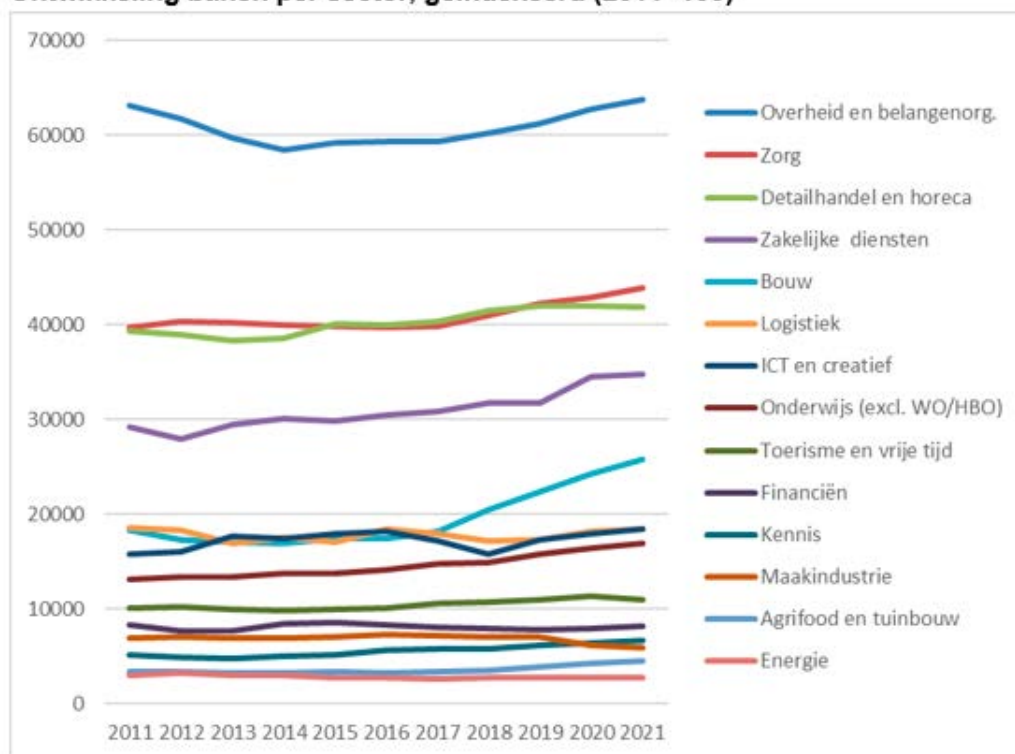
Bron: TBAS

TABEL 2.6: GEMIDDELDE BESTEDINGEN PER TOERISTISCH BEZOEK G4[TERUG >](#)

	2017	2018	2019	2020
Amsterdam	€ 50,10	€ 58,80	€ 57,40	€ 57,10
Den Haag	€ 47,30	€ 49,50	€ 52,70	€ 41,70
Rotterdam	€ 52,10	€ 54,30	€ 62,10	€ 54,10
Utrecht	€ 48,20	€ 51,90	€ 59,00	€ 56,90

Bron: TBAS

STRUCTUUR

FIGUUR 3.1: WERKGELEGENHEID PER SECTOR, GEMEENTE DEN HAAG
[TERUG >](#)
Ontwikkeling banen per sector, geïndexeerd (2011=100)

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

TABEL 3.1: GROEI VAN WERKGELEGENHEID PER SECTOR IN 2020, GEMEENTE DEN HAAG
[TERUG >](#)
Overzicht van het aantal banen naar sector (per 1 januari)

Ontwikkeling banen 2020-2021	2020	2021	groei-krimp absoluut	groei- percentage
Agrifood en tuinbouw	4.240	4.570	330	7,8%
Bouw	24.200	25.710	1.510	6,2%
Detailhandel en horeca	42.000	41.900	-100	-0,2%
Energie	2.770	2.760	-10	-0,4%
Financiën	7.980	8.180	200	2,5%
ICT en creatief	17.990	18.380	390	2,2%
Kennis (ind. HBO/WO)	6.470	6.690	220	3,4%
Logistiek	18.150	18.390	240	1,3%
Maakindustrie	6.120	5.960	-160	-2,6%
Onderwijs (excl. HBO/WO)	16.460	16.940	480	2,9%
Overheid en belangenorganisaties	62.800	63.770	970	1,5%
Toerisme en vrije tijd	11.380	11.010	-370	-3,3%
Zakelijke (en juridische) diensten	34.490	34.730	240	0,7%
Zorg	42.860	43.830	970	2,3%
Totaal	297.910	302.820	4.910	1,6%

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

TABEL 3.2: VERDELING VAN BEDRIJVEN NAAR BEDRIJFSGROOTTE VAN AANTAL BANEN, G4 1/1/2021

TERUG >

	Eenmanszaak	2 tot 10 werknemers	10 of meer werknemers
Utrecht	78%	18%	4%
Groot-Amsterdam	79%	17%	4%
Agglomeratie 's Gravenhage	81%	16%	3%
Groot-Rijnmond	77%	18%	5%

Bron: CBS

FIGUUR 3.2: WERKGELEGENHEID MKB EN GROOTBEDRIJF, 1/1/2021

TERUG >

	Vestigingen	Banen
Grootbedrijf (100+ banen)	380	140.420
MKB (< 100 banen)	66.110	162.400
Waarvan eenmans vestigingen	51.290	51.290

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

FIGUUR 3.3: MKB NAAR GROOTTEKLASSE BANEN, DEN HAAG, 1/1/2021

TERUG >

	Vestigingen	Banen
Eenmanszaak	51.290	51.290
2-4 werknemers	9.300	23.160
5-9 werknemers	2.790	17.730
10-19 werknemers	1.400	18.330
20-49 werknemers	990	28.670
50-99 werknemers	340	23.220
Totaal MKB	66.110	162.400

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

FIGUUR 3.4: GROEI WERKGELEGENHEID MKB EN GROOTBEDRIJF, 2000-2021 (1/1/2021)

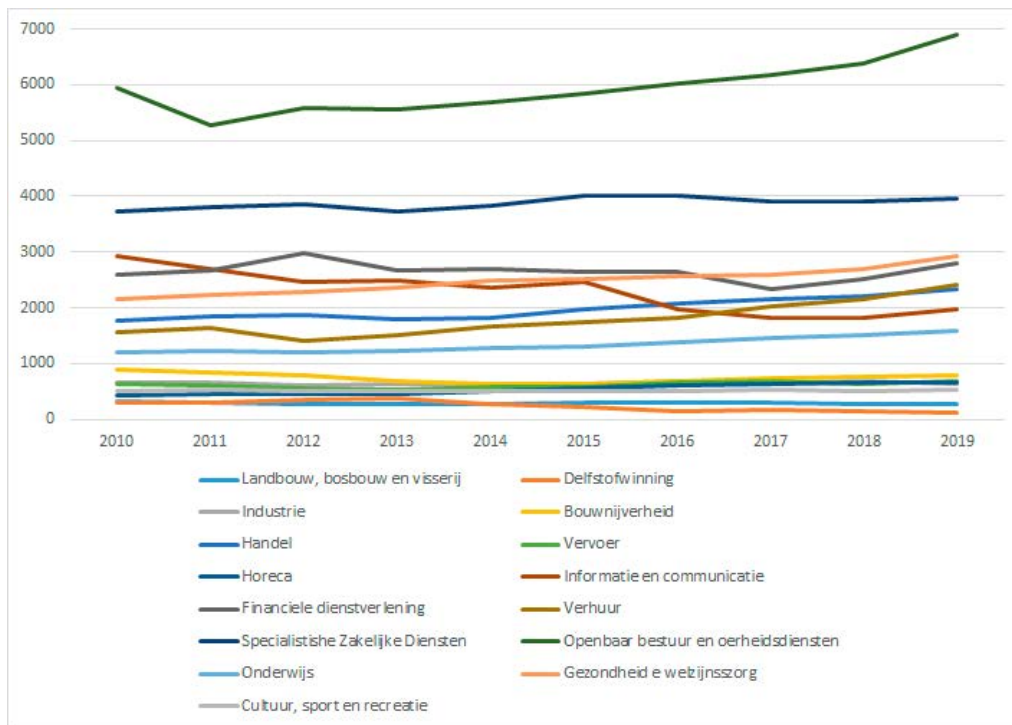
TERUG >

	2000	2021	Toe name banen 2000-2021	Procentuele groei 2000-2021
Totaal MKB	111.770	162.400	50.630	45%
w.v. Eenmanszaak	9.090	51.300	42.210	464%
w.v. 2 t/m 99 werknemers (MKB excl. Eenmanszaak)	102.680	111.100	8.420	8%
Grootbedrijf	128.570	140.420	11.850	9%
Totaal Den Haag	240.340	302.820	62.480	26%

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

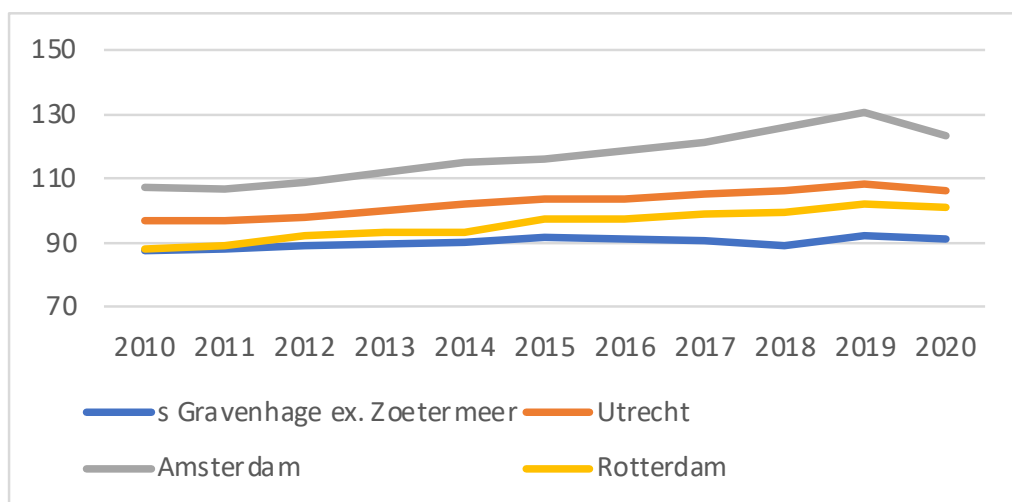
FIGUUR 3.5: ONTWIKKELING BRUTO TOEGEVOEGD PRODUCT PER SECTOR, AGG. 'S-GRAVENHAGE EX. ZOETERMEER (MLN EURO'S IN BASISPRIJZEN)

[TERUG >](#)

FIGUUR 3.6: ARBEIDSPRODUCTIVITEIT, G4 COROP-PLUS

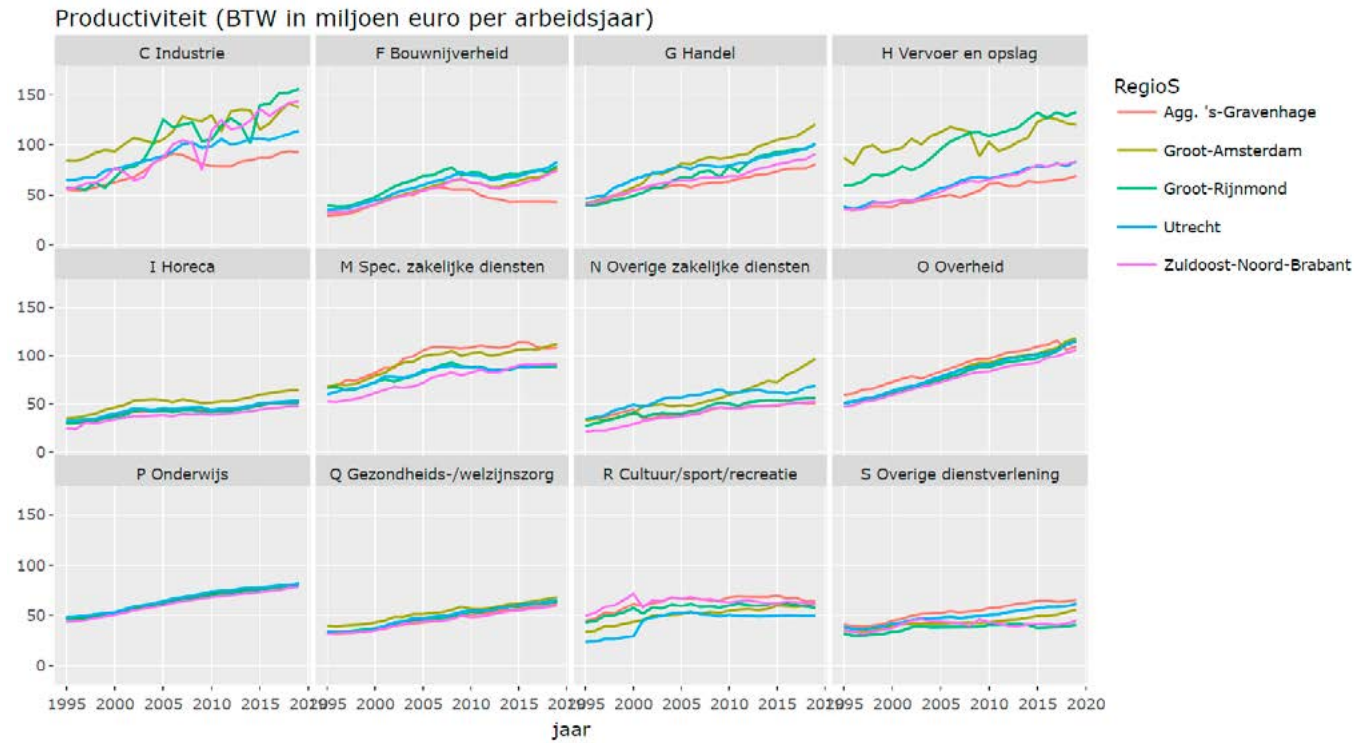
[TERUG >](#)

Bron: CBS

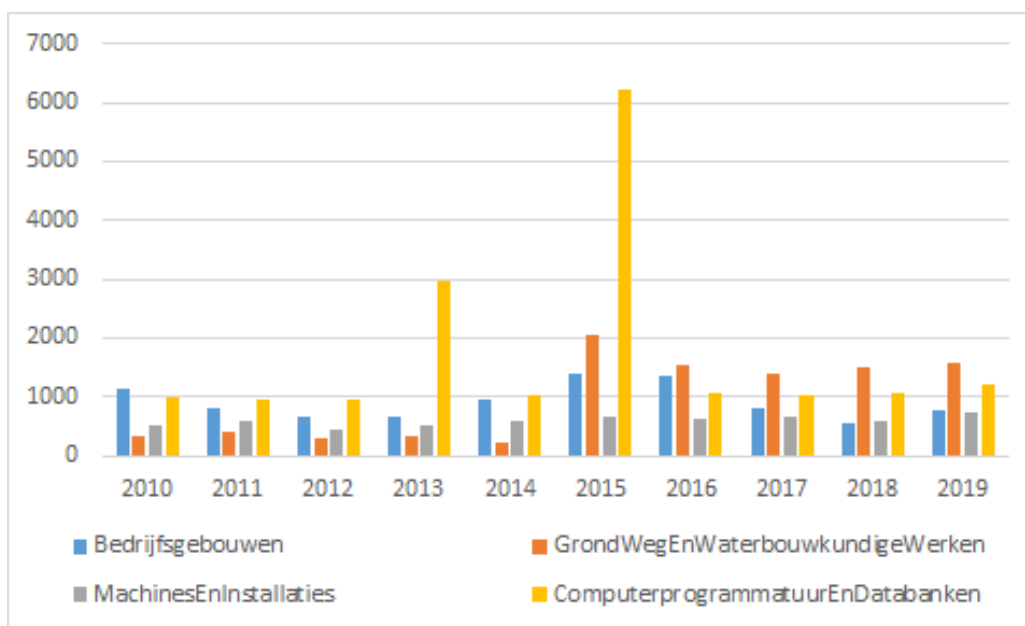
FIGUUR 3.7

[TERUG >](#)

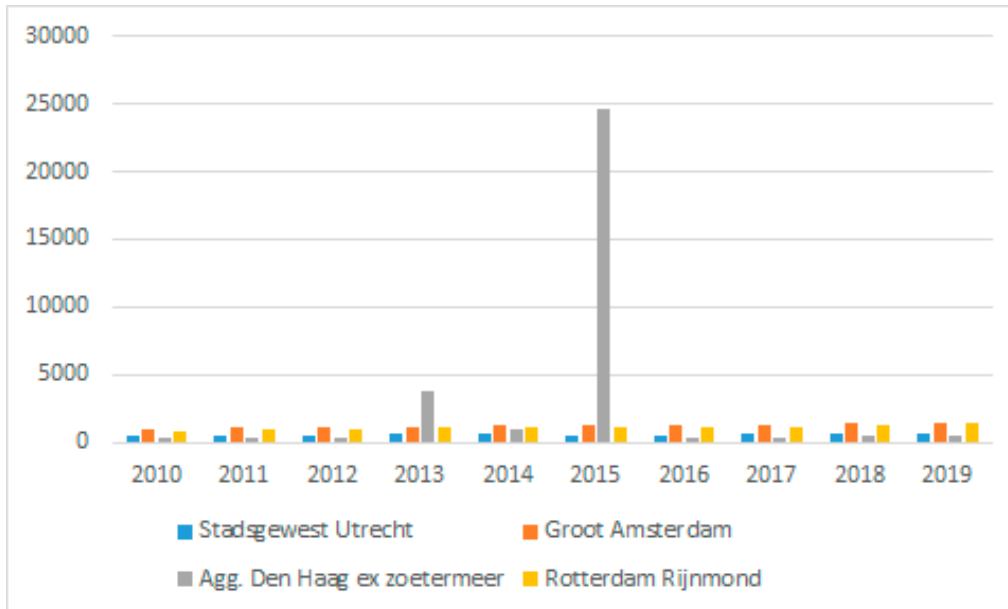
Bron: Kenniswijzer regionale economische ontwikkeling 2021

FIGUUR 3.8: INVESTERINGEN IN VASTE ACTIVA, AGGLOMERATIE'S GRAVENHAGE EX. ZOETERMEER [TERUG >](#)

Bron: CBS

FIGUUR 3.9: R&D UITGAVEN, COROP-PLUS G4

[TERUG >](#)

ONDERNEMER

TABEL 4.1: VESTIGINGEN, OPRICHTINGEN PER SECTOR, DEN HAAG
[TERUG >](#)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal	6013	6085	6650	6773	7149	6598	8297	9768	10598
Bouwnijverheid	1033	957	882	1024	1207	1085	1738	2380	2575
Chemische industrie	3	6	4	7	6	8	5	5	10
Cultuur, sport en recreatie	390	368	391	374	414	455	536	524	498
Detailhandel	619	634	671	694	693	563	600	638	743
Energie	10	11	9	8	22	24	22	35	27
Fin. dienstverlening en onroerend goed	100	77	102	98	103	64	82	85	68
Groothandel	280	266	328	308	276	228	217	225	211
Horeca	206	245	249	290	290	272	311	332	443
Informatie en communicatie	373	390	413	425	447	373	465	477	467
Landbouw, bosbouw en visserij	228	253	245	242	254	197	278	477	620
Metaalindustrie	21	25	33	23	35	44	30	45	42
Onderwijs	212	265	320	314	376	374	505	540	577
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	2	6	1	1	2	3	7	2	5
Overige dienstverlening	294	310	473	442	353	344	378	388	392
Overige industrie	57	77	71	66	59	65	78	84	76
Specialistische zakelijke dienstverlening	1221	1161	1339	1348	1481	1332	1450	1633	1625
Verhuur en overige zakelijke dienstverlening	437	483	468	427	398	370	472	528	717
Vervoer en opslag	93	117	135	129	166	265	291	318	372
Voedings- en genotmiddelenindustrie	15	14	17	14	30	23	17	25	34
Welzijn	194	186	216	205	220	185	346	540	584
Zorg	225	234	283	334	317	324	469	487	512

TABEL 4.2: VESTIGINGEN: OPHEFFINGEN NAAR SECTOR, DEN HAAG

[TERUG >](#)

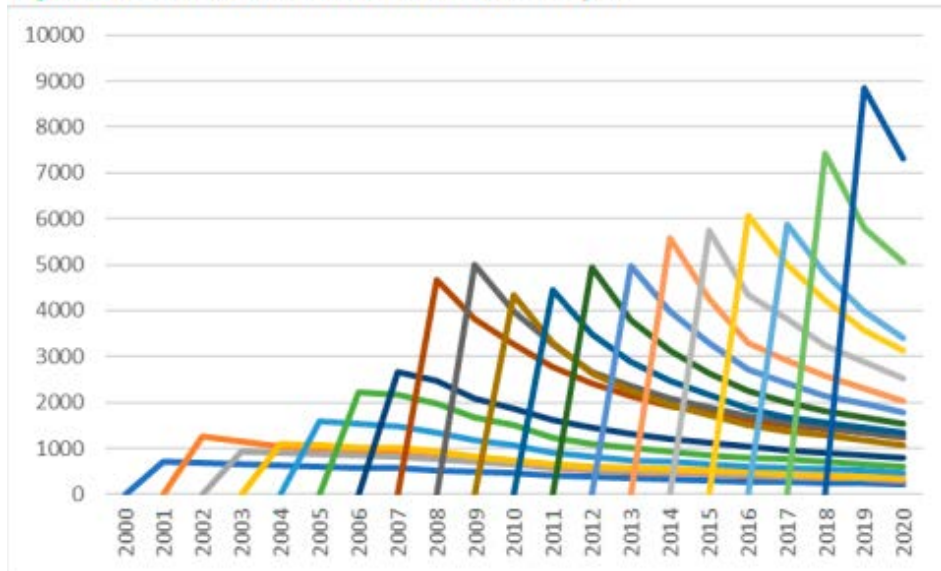
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Totaal	4548	4339	4778	5796	4280	4779	5088	5456
Bouwnijverheid	714	744	652	705	500	562	716	777
Chemische industrie	5	2	7	3	5	9	1	3
Cultuur, sport en recreatie	261	225	236	308	249	320	313	352
Detailhandel	621	586	594	708	530	580	571	541
Energie	6	2	7	8	4	11	10	12
Fin dienstverlening en onroerend goed	100	79	87	110	84	123	74	92
Groothandel	267	221	254	312	243	216	226	237
Horeca	259	208	237	286	211	221	223	230
Informatie en communicatie	245	238	274	364	253	299	322	342
Landbouw, bosbouw en visserij	239	222	193	210	133	135	133	159
Metaalindustrie	15	10	19	25	18	18	17	17
Onderwijs	97	113	212	220	165	212	242	267
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	11	6	4	4	4	3	3	3
Overige dienstverlening	264	236	301	393	258	253	295	304
Overige industrie	44	52	50	66	53	54	63	61
Specialistische zakelijke dienstverlening	721	754	876	1199	890	972	1011	1151
Verhuur en overige zakelijke dienstverlening	378	406	374	391	316	310	327	323
Vervoer en opslag	76	70	101	114	94	123	156	176
Voedings- en genotmiddelenindustrie	10	8	17	17	10	20	13	16
Welzijn	105	85	124	145	101	122	136	169
Zorg	110	72	159	208	159	216	236	224

Bron: Arbeidsmarktinzicht

FIGUUR 4.1: VERLOOP START ZZPER NA STARTJAAR

[TERUG >](#)

Figuur 8. Aantal eenmanszaken naar startjaar

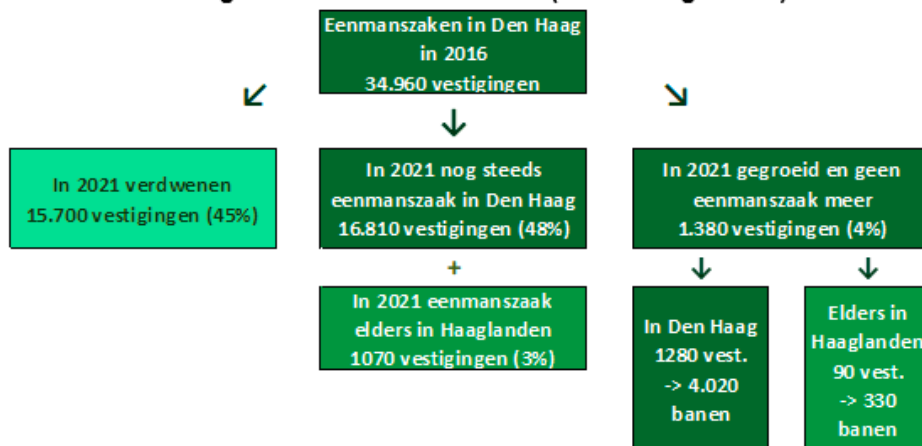

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking PSO

FIGUUR 4.2: GROEI EN VESTIGING HAAGSE EENMANZAKEN

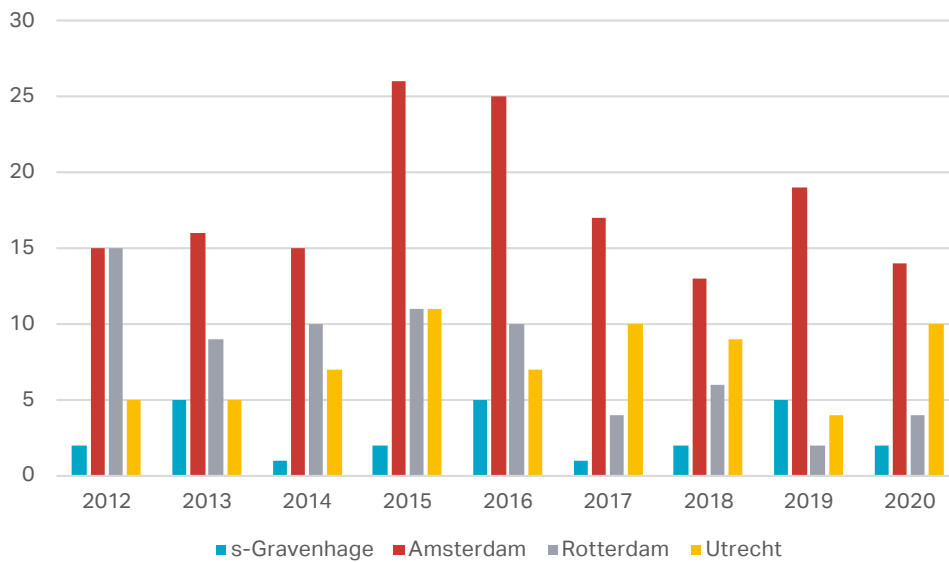
[TERUG >](#)

Mobiliteit van Haagse eenmanszaken uit 2016 (situatie begin 2021)

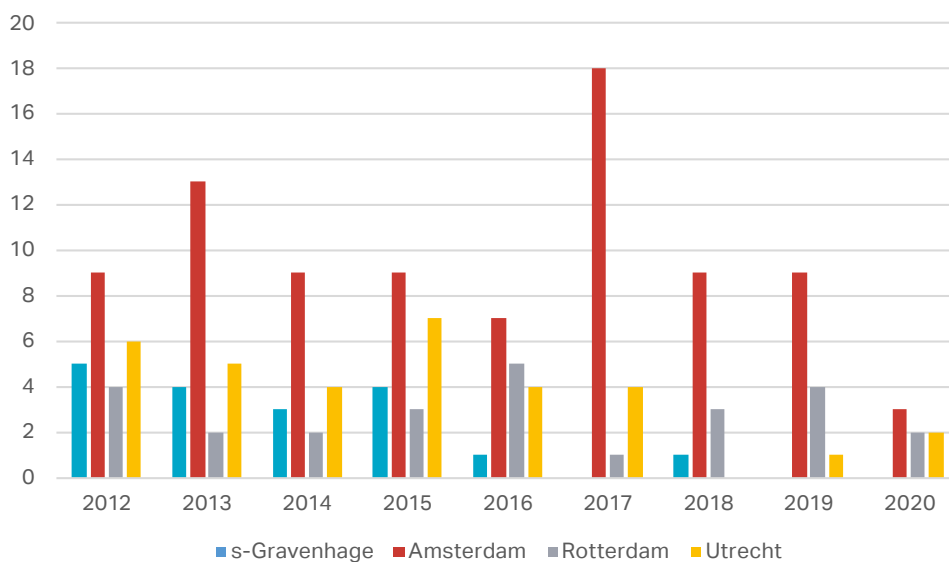
Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden, bewerking SEPO

FIGUUR 4.3: AANTAL NIEUWE VESTIGINGEN VAN BEDRIJVEN MET 50-99 WERKNEMERS IN AANTALLEN, GEMEENTE G4 [TERUG >](#)

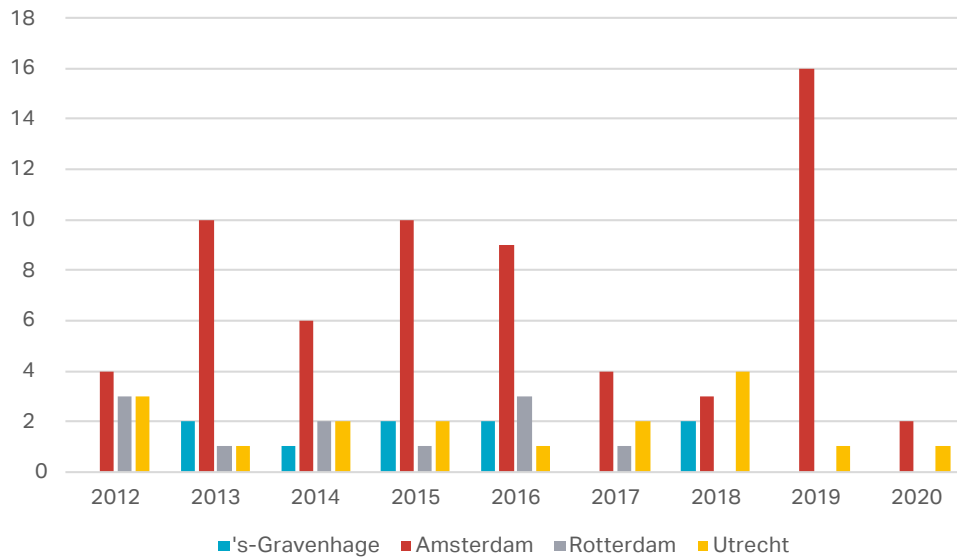
Bron: Arbeidsmarktinzicht, LISA

FIGUUR 4.4: AANTAL NIEUWE VESTIGINGEN VAN BEDRIJVEN MET 100-249 WERKNEMERS IN AANTALLEN, GEMEENTE G4 [TERUG >](#)

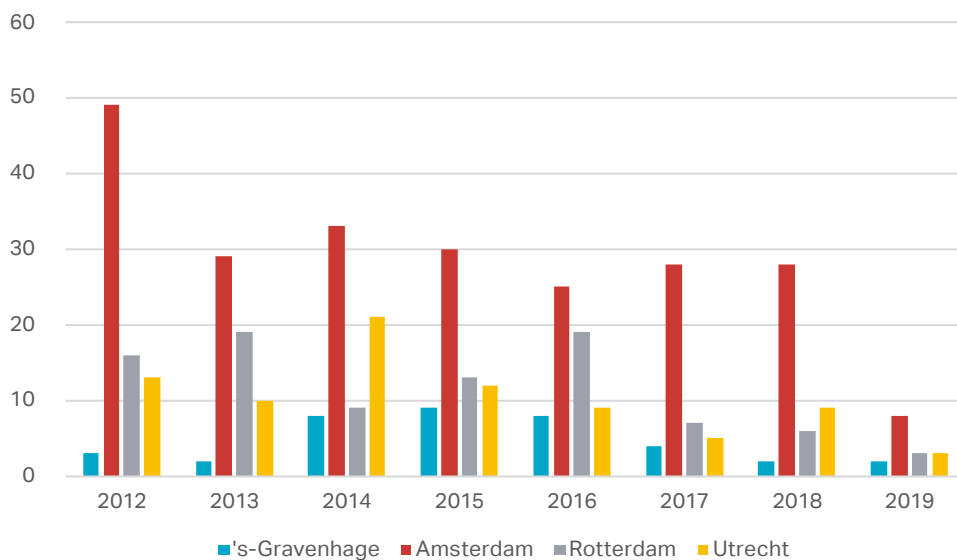
Bron: Arbeidsmarktinzicht, LISA

FIGUUR 4.5: AANTAL NIEUWE VESTIGINGEN VAN BEDRIJVEN MET 250 OF MEER WERKPLAATSEN IN AANTALLEN, GEMEENTE G4 [TERUG >](#)

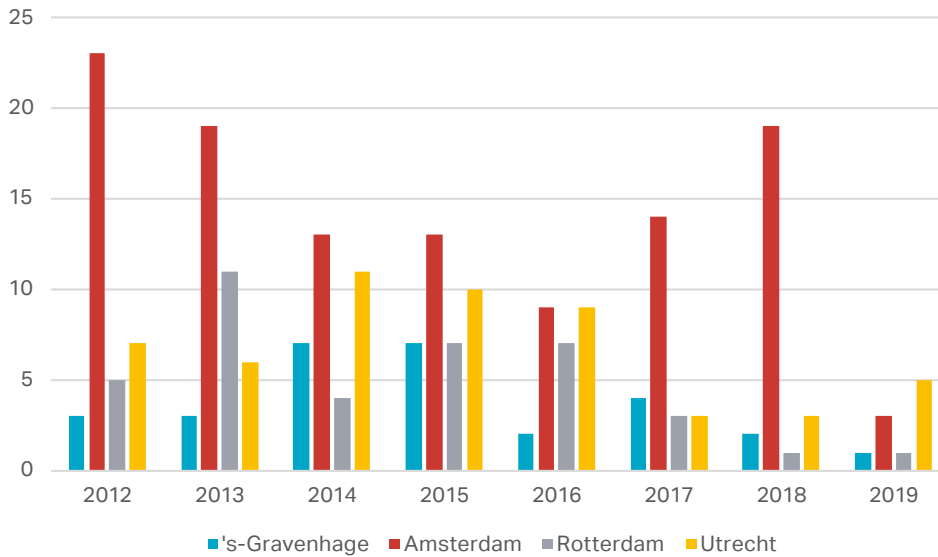
Bron: Arbeidsmarktinzicht, LISA

FIGUUR 4.6: AANTAL OPHEFFINGEN VAN VESTIGINGEN VAN BEDRIJVEN MET 50-99 WERKPLAATSEN IN AANTALLEN, GEMEENTE G4 [TERUG >](#)

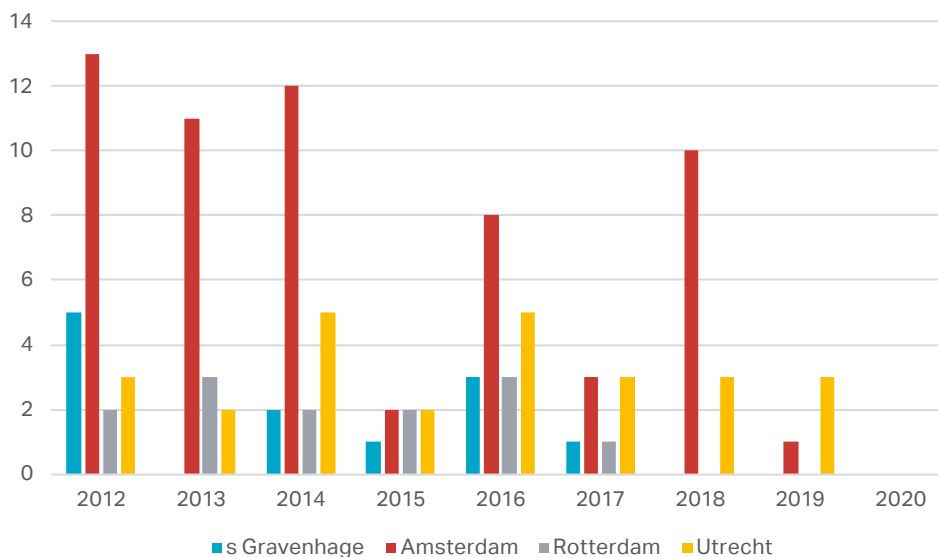
Bron: Arbeidsmarktinzicht, LISA

FIGUUR 4.7: AANTAL OPHEFFINGEN VAN VESTIGINGEN VAN BEDRIJVEN MET 100-249 WERKPLAATSEN IN AANTALLEN, GEMEENTE G4 [TERUG >](#)

Bron: Arbeidsmarktinzicht, LISA

FIGUUR 4.8: AANTAL OPHEFFINGEN VAN VESTIGINGEN VAN BEDRIJVEN MET 250 WERKPLAATSEN OF MEER IN AANTALLEN, GEMEENTE G4 [TERUG >](#)

Bron: Arbeidsmarktinzicht, LISA

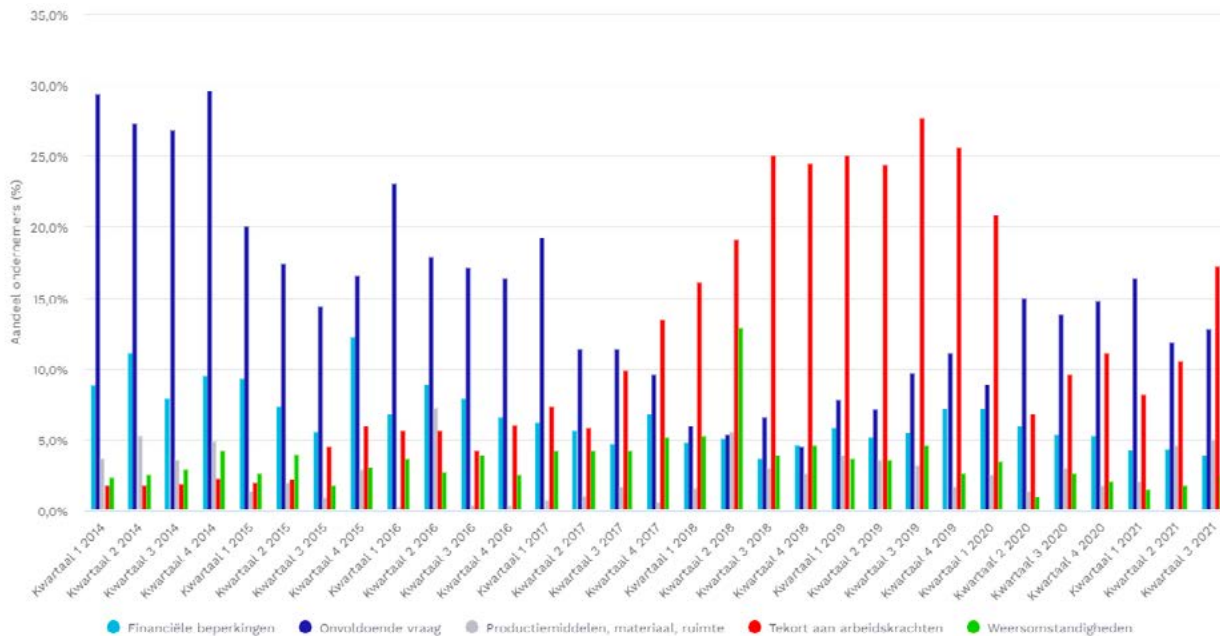
TABEL 4.3: LANGDURIG KRAPPE BEROEPSGROEPEN, ARBEIDSMARKTREGIO HAAGLANDEN

TERUG >

Beroepsgroepen met een langdurig (zeer) krappe arbeidsmarkt in Haaglanden, 2019-Q1 t/m 2021-Q3	Openstaande vacatures in Haaglanden, 3e kwartaal (raming UWV)			Geregistreerde werkzoekenden UWV (GWU) zonder dienstverband, Den Haag		
	2019	2020	2021	sept'19	sept'20	aug'21
Transportplanners en logistiek medewerkers	550	550	800	240	270	245
Accountants	200	200	250	85	80	65
Bedrijfskundigen en organisatieadviseurs	200	150	300	130	145	130
Beleidsadviseurs	200	200	300	115	145	120
Financieel specialisten en economen	50	50	100	45	50	40
Boekhouders	300	300	400	150	150	130
Databank- en netwerkspecialisten	350	300	500	125	145	120
Software- en applicatieontwikkelaars	600	600	800	185	210	165
Gebruikersondersteuning ICT	200	150	250	175	195	180
Managers detail- en groothandel	50	50	100	35	45	40
Managers ICT	150	150	200	110	105	105
Managers productie	50	50	100	35	40	40
Managers zorginstellingen	50	50	50	15	25	15
Juristen	50	100	150	50	65	50
Overheidsambtenaren	100	150	150	105	90	100
Docenten hoger onderwijs en hoogleraren	50	50	50	45	40	35
Leerkrachten basisonderwijs	100	50	100	75	60	70
Bouwarbeiders afbouw	150	100	100	125	130	120
Loodgieters en pijpfitters	150	150	250	120	140	120
Timmerlieden	250	100	200	220	235	225
Elektriciens en elektronicamonteurs	300	300	400	275	290	270
Elektrotechnisch ingenieurs	100	50	150	35	30	25
Ingenieurs (geen elektrotechniek)	200	150	300	45	80	65
Machinemonteurs	350	300	550	90	115	95
Productiemachinebedieners	50	50	150	115	145	140
Productieleiders industrie en bouw	150	100	200	45	45	45
Technici bouwkunde en natuur	200	200	300	125	145	125
Vrachtwagenchauffeurs	200	200	450	135	165	150
Artsen	100	100	150	75	60	65
Gespecialiseerd verpleegkundigen	100	100	150	30	25	25
Verpleegkundigen (mbo)	100	100	100	35	40	35

FIGUUR 4.9: ERVAREN BELEMMERINGEN ONDERNEMERS, AGGLOMERATIE 'S-GRAVENHAGE

TERUG >

Bron: Arbeidsmarktinzicht/CBS

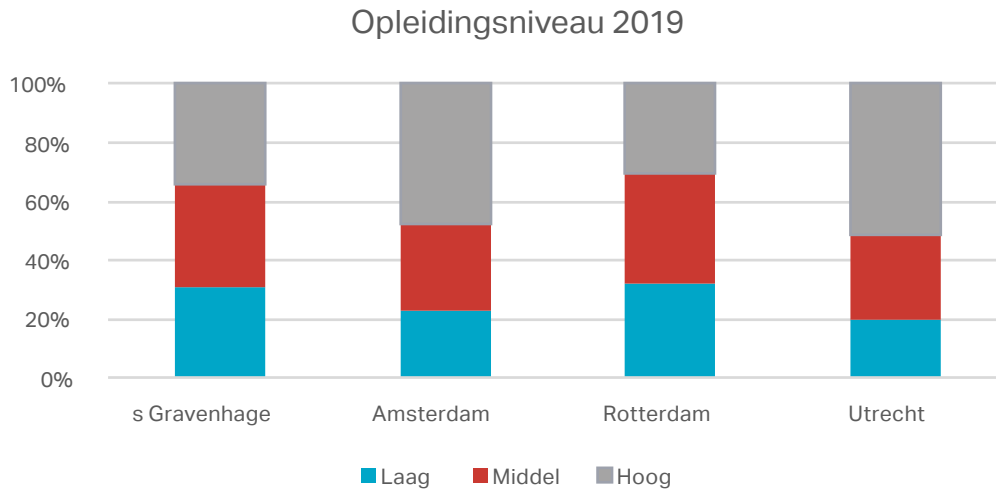
TABEL 4.4: RAPPORTCIJFER WAARDERING KLANTVRIENDELIJKHEID GEMEENTE DEN HAAG 2016-2020

TERUG >

	2016	2017	2018	2019	2020
Algemene waardering ondernemersklimaat	6,4	6,6	6,5	6,5	6,3
Waardering klantgerichtheid				6,3	5,8
Waardering betrouwbaarheid	6,4	6,1	6,1	6,5	6,3
Waardering deskundigheid	6	6	6	6,3	6
Waardering begrip voor ondernemers	5,7	5,6	5,7	6,1	5,9
Waardering snelheid van dienstverlening				6,3	5,8
Waardering telefonische bereikbaarheid				6,6	6
Waardering digitale bereikbaarheid				6,8	6,8
Waardering snelheid van betalen	6,3	6,1	6,2	6,1	5,3
Waardering het nemen van initiatieven				6,2	5,3
Waardering afstemming en overleg met ondernemers				5,9	5,5

FIGUUR 4.10: OPLEIDINGSNIVEAU 15-75 JARIGEN, G4

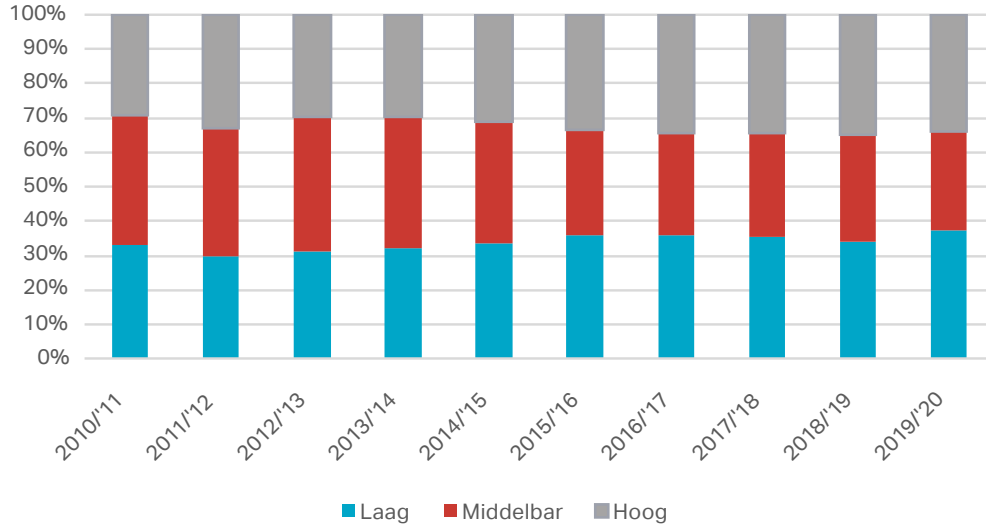
[TERUG >](#)

Bron: CBS

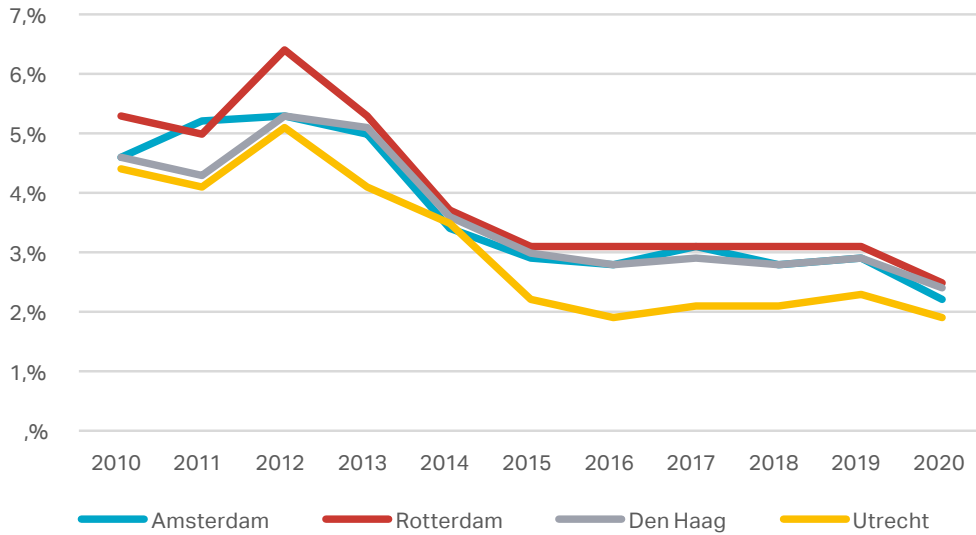
FIGUUR 4.11: GEDIPLOMEERDEN, DEN HAAG, 2010-2019

[TERUG >](#)

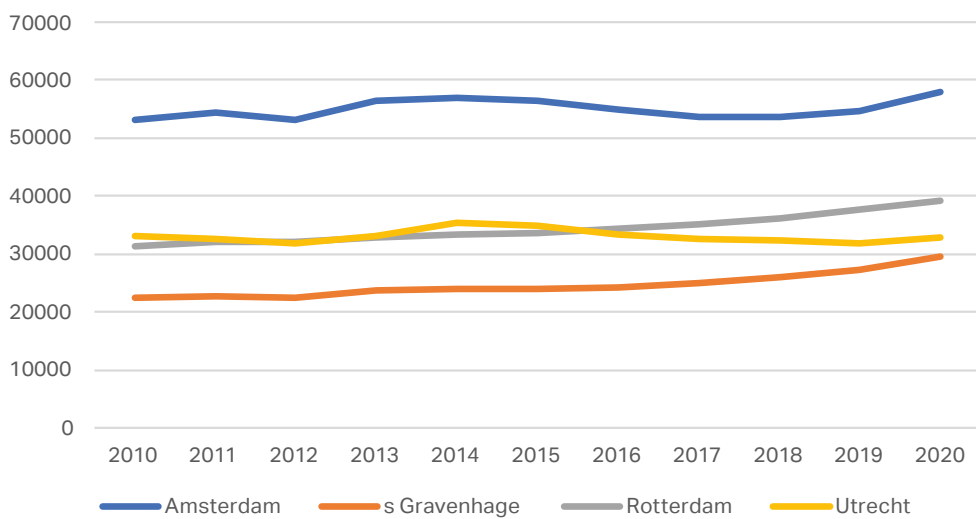
Bron: CBS

FIGUUR 4.12: AANDEEL VOORTIJDIGE SCHOOLVERLATERS ZONDER STARTKWALIFICATIE, G4 OVER TIJD [TERUG >](#)

Bron: CBS

FIGUUR 4.13: AANTAL HBO/WO STUDENTEN, G4 [TERUG >](#)

Bron: CBS

TABEL 4.5

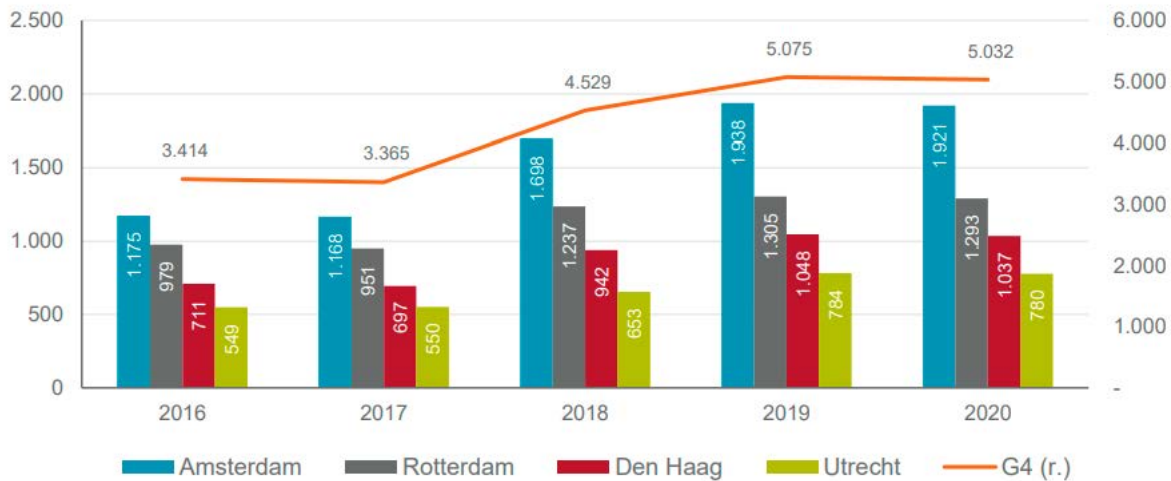
TERUG >

Opleidingscategorie	Indicator
MBO2	1.04
MBO2 - ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	1.14
MBO2 - TECHNIEK EN ICT	1.18
MBO2 - ZORG EN DIENSTVERLENING	1.07
MBO3	1.03
MBO3 - ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	1.11
Mbo3 - economie en administratie	1.01
MBO3 - TECHNIEK EN ICT	1.01
Mbo3 - techniek, bouw en procesindustrie	0.98
MBO3 - ZORG EN DIENSTVERLENING	1.06
Mbo3 - dienstverlening	1.03
Mbo3 - gezondheidszorg en welzijn	1.09
MBO4	1.02
MBO4 - ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	1.09
Mbo4 - economie en administratie	1.1
Mbo4 - handel, ondernemerschap, transport en logistiek	1.05
MBO4 - LANDBOUW EN NATUUR	0.88
Mbo4 - voedsel, natuur en leefomgeving	0.88
MBO4 - TECHNIEK EN ICT	0.94
Mbo4 - ict, media en vormgeving	1.23
Mbo4 - techniek, bouw en procesindustrie	0.82
MBO4 - ZORG EN DIENSTVERLENING	1.07
Mbo4 - dienstverlening	1.1
Mbo4 - gezondheidszorg en welzijn	1.06
BACHELOR	1.04
BACHELOR - ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	1.11
Bachelor - dienstverlening	1.23
Bachelor - economie en recht	1.08
Bachelor - journalistiek, gedrag en maatschappij	1.12
Bachelor - kunst, taal en cultuur	1.1
BACHELOR - LANDBOUW EN NATUUR	1.04
Bachelor - landbouw, wiskunde en natuurwetenschappen	1.04
BACHELOR - TECHNIEK EN ICT	0.96
Bachelor - techniek en ict	0.96
BACHELOR - ZORG EN ONDERWIJS	1.01
Bachelor - gezondheidszorg en welzijn	1.11
Bachelor - onderwijs	0.85
MASTER, DOCTOR	1.07
MASTER - ECONOMIE EN MAATSCHAPPIJ	1.09
Master - economie en recht	1.08
Master - journalistiek, gedrag en maatschappij	1.1
Master - kunst, taal en cultuur	1.13
MASTER - LANDBOUW EN NATUUR	1.04
Master - landbouw, wiskunde en natuurwetenschappen	1.04
MASTER - TECHNIEK EN ICT	1.07
Master - techniek en ict	1.07
MASTER - ZORG EN ONDERWIJS	1.0
Master - gezondheidszorg	1.02
Master - onderwijs	0.97

RUIMTE

FIGUUR 5.1: VOORRAAD WINKELMARKT, G4 (WINKELRUIME IN M2 W.V.O. IN DUIZENDEN)

[TERUG >](#)

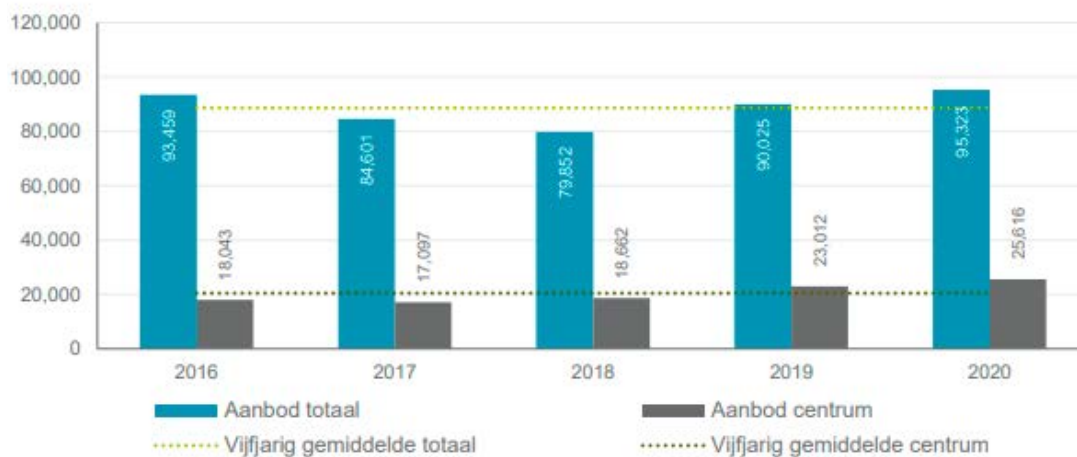
Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.2: AANBOD WINKELMARKT DEN HAAG

[TERUG >](#)

Aanbod winkelmarkt Den Haag

winkelruimte in m² w.v.o.

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.3: OPNAME WINKELMARKT DEN HAAG

[TERUG >](#)

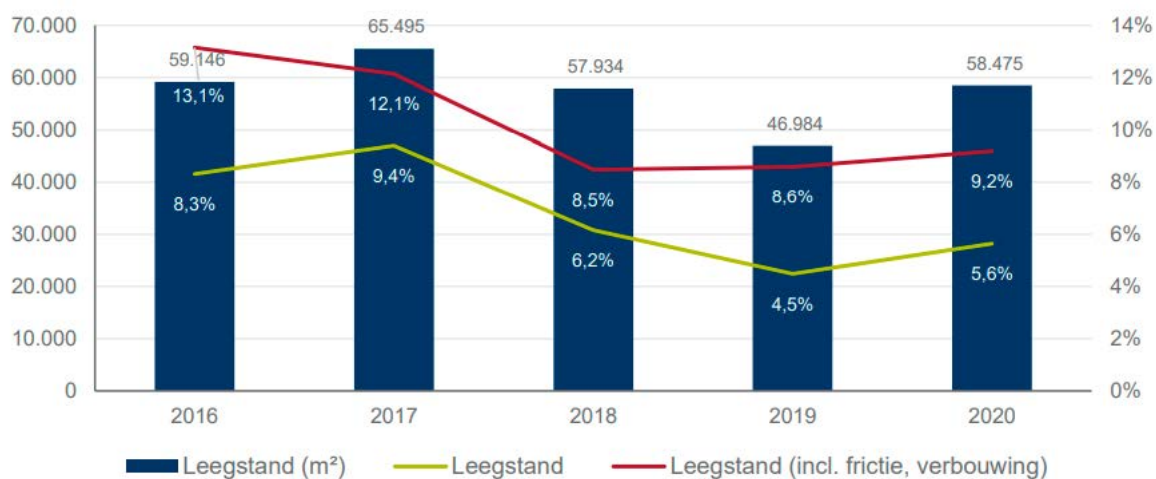
Opname winkelmarkt Den Haag
winkelruimte in m² w.v.o.

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.4: LEEGSTAND WINKELMARKT DEN HAAG, WINKELRUIMTE IN M2 W.V.O. PERCENTAGE LEEGSTAND

[TERUG >](#)

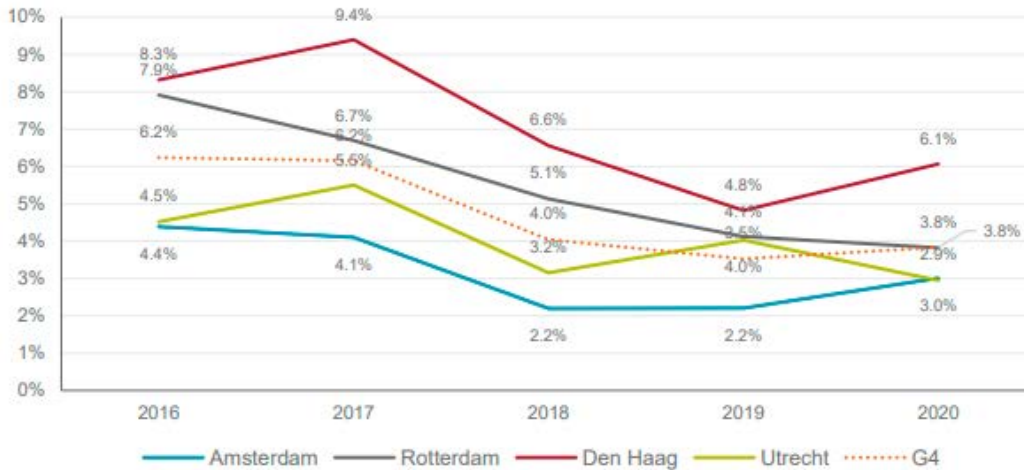
Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.5

TERUG >

Leegstand winkelmarkt G4

winkelleegstand in % van de voorraad

FIGUUR 5.6: KANTORENVOORRAAD GEMEENTE G4, 2016-2020

TERUG >

Gemeente		2016	2017	2018	2019	2020
Amsterdam	Voorraad	5.923.400	5.792.700	5.931.600	6.058.300	6.106.700
	Leegstand	640.800	469.200	356.900	293.100	347.300
	Leegstand %	10,8%	8,1%	6,0%	4,8%	5,7%
Rotterdam	Voorraad	3.529.600	3.383.100	3.329.600	3.268.700	3.254.200
	Leegstand	600.500	476.800	343.900	260.900	272.300
	Leegstand %	17,0%	14,1%	10,3%	8,0%	8,4%
Den Haag	Voorraad	4.039.400	3.855.800	3.759.300	3.661.300	3.643.300
	Leegstand	390.700	340.600	294.800	204.700	153.000
	Leegstand %	9,7%	8,8%	7,8%	5,6%	4,2%
Utrecht	Voorraad	2.661.005	2.680.055	2.708.315	2.699.015	2.781.085
	Leegstand	303.399	201.066	155.512	110.383	135.956
	Leegstand %	11,4%	7,5%	5,7%	4,1%	4,9%

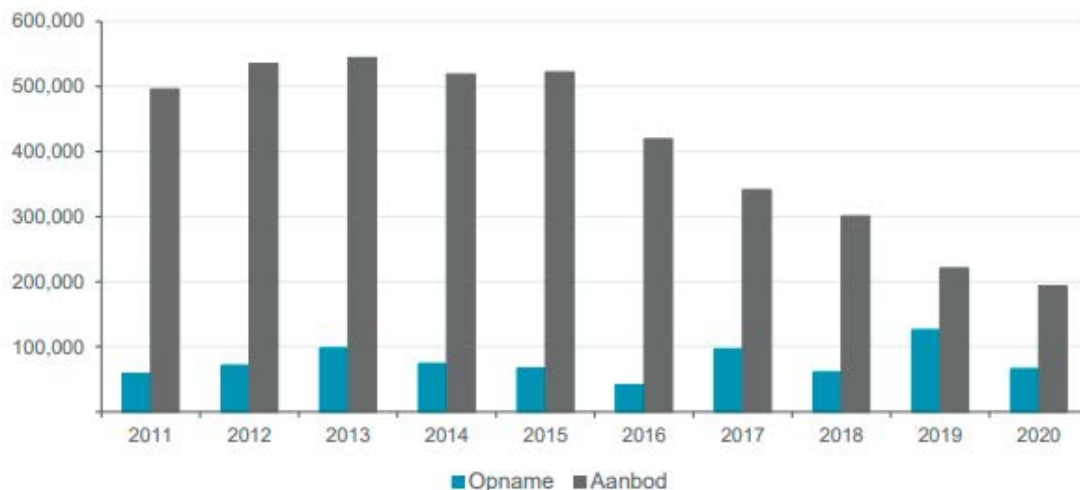
Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.7: OPNAME EN AANBOD KANTOORRUIMTE DEN HAAG

[TERUG >](#)

Opname en aanbod kantoorruimte gemeente Den Haag (2011-2020)

Totaal in m² | ≥ 500 m² v.v.o.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Trend 2021
Opname	58.800	71.500	97.400	74.100	66.700	41.500	96.500	60.400	125.800	65.700	▲
Groei opname		21,6%	36,2%	-23,9%	-10,0%	-37,8%	132,5%	-37,4%	108,3%	-47,8%	
Aanbod	496.200	535.200	544.200	519.100	522.300	419.600	341.300	300.800	221.100	193.500	▲
Groei aanbod		7,9%	1,7%	-4,6%	0,6%	-19,7%	-18,7%	-11,9%	-26,5%	-12,5%	

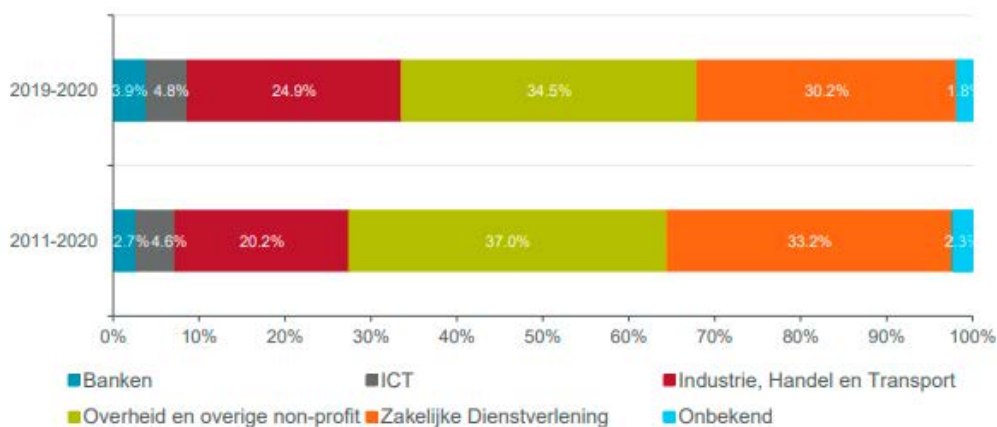
Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.8: OPNAME KANTOORRUIMTE NAAR SECTOR, DEN HAAG

[TERUG >](#)

Opname kantoorruimte gemeente Den Haag (2011-2020)

Naar sector in % van totaal | ≥ 500 m² v.v.o.

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.9: AANBOD EN OPNAME BEDRIJVENTERREINEN (M2 EN AANTALLEN), DEN HAAG

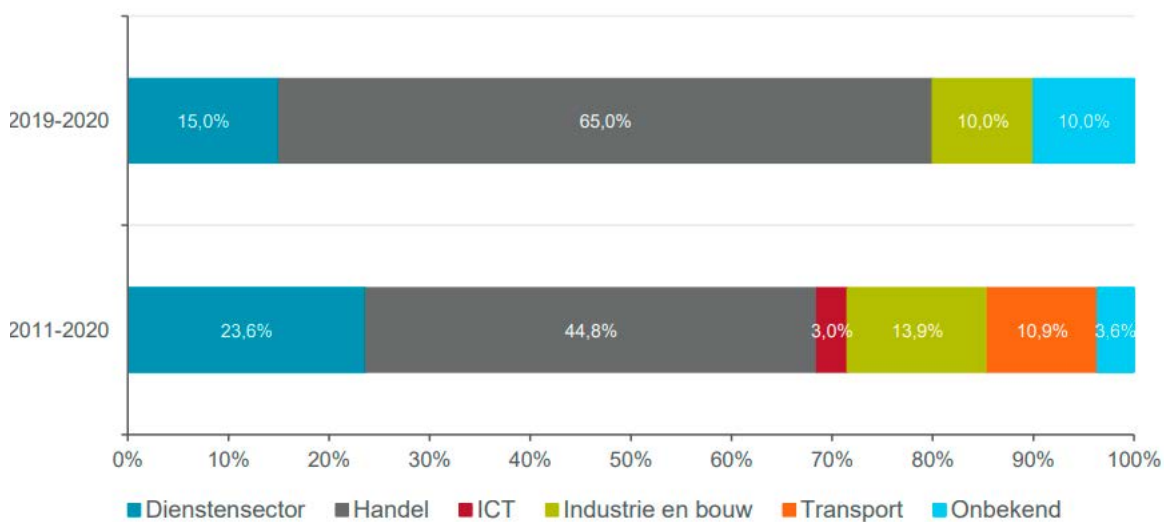
[TERUG >](#)**Bedrijfsruimtemarkt gemeente Den Haag (2011-2020)**Totaal aanbod en opname in m² | ≥ 500 m² v.v.o.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aanbod	77,700	92,500	83,600	96,400	98,500	71,800	27,700	40,100	14,500	24,600
Opname	12,000	16,900	43,700	49,700	50,500	46,800	30,500	13,100	12,700	10,800

Bedrijfsruimtemarkt gemeente Den Haag (2011-2020)Totaal aanbod en opname in aantallen | ≥ 500 m² v.v.o.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aanbod	43	39	34	39	43	27	15	20	10	13
Opname	10	13	19	27	28	19	19	10	11	9

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag Cushman & Wakefield

FIGUUR 5.10: OPNAME BEDRIJFSRUIMTEN GEMEENTE DEN HAAG IN AANTAL TRANSACTIES NAAR SECTOR, IN % VAN TOTAAL AANTAL TRANSACTIES ≥ 500M² V.V.O. [TERUG >](#)

Bron: Vastgoedmonitor Den Haag 2021, Cushman&Wakefield

TABEL 5.1: WAARDERING DIENSTVERLENING AGGLOMERATIE 'S-GRAVENHAGE

[TERUG >](#)

	2016	2018	2020
	Agglomeratie 's-Gravenhage	Agglomeratie 's-Gravenhage	Agglomeratie 's-Gravenhage
Woon- en leefklimaat gemeente [score (1-10)]	7,21	7,14	7,53
Veiligheid in de bedrijfsomgeving [score (1-10)]	6,96	7,04	7,46
Bereikbaarheid bedrijfslocatie voor bevoorrading [score (1-10)]	7,21	6,73	7,25
Staat openbare ruimte in bedrijfsomgeving [score (1-10)]	6,97	6,94	7,15
Parkeermogelijkheden in directe omgeving [score (1-10)]	6,73	6,51	7,03
Ondernemingsklimaat gemeente [score (1-10)]	6,73	6,22	6,2
Vestigingsklimaat gemeente [score (1-10)]	6,64	6,02	6,06
Algehele dienstverlening gemeente [score (1-10)]	6,58	6,22	6,46
Dienstverlening via digitale faciliteiten [score (1-10)]	6,31%	6,11%	5,54%
Regeldruk [score (1-10)]	5,99	5,41	5,48
Communicatie en voorlichting [score (1-10)]	5,98	5,73	5,78
Afhandeling vergunningsaanvraag [score (1-10)]	6,02	6,02	6,15
Bereikbaarheid bedrijfslocatie [score (1-10)]	7,58	7,02	6,3
Samenwerking met ondernemers [score (1-10)]	5,8	5,36	5,18

BIJLAGE 2

Haagse ZZP'ers

Zelfstandigen zonder personeel in Den Haag – Een divers gezelschap

Analyses ten bate van de Staat van de Haagse Economie 2021
Prof. Dr. Wilfred Uunk

Inleiding

Een deel van de zelfstandigen zonder personeel (ZZP-ers) in Den Haag staat er financieel niet rooskleurig voor. Meer dan een derde van de ZZP-ers die hun voornaamste inkomen uit onderneming halen, heeft in 2018 een laag persoonlijk inkomen van minder dan 20.000 euro bruto per jaar. Hoewel het mediane persoonlijk inkomen van ZZP-ers in Den Haag iets hoger is dan dat van ZZP-ers in Amsterdam en Rotterdam, is het beduidend lager dan de landelijke mediaan en dan van ZZP-ers in Utrecht (Kennismijzer DSO/SEPO 2021). Het mediane huishoudensinkomen van ZZP-ers in Den Haag, het voor inkomen van de partner en huishoudensgrootte gecorrigeerde inkomen, en het mediane bedrijfsvermogen liggen ook ver onder de landelijke mediaan en blijven daarnaast achter bij de overige G4 (Staat van de Haagse Economie 2020). 15% van de huishoudens in Den Haag in 2018 waarin de voornaamste inkomensbron uit zelfstandig ondernemerschap komt, leeft tenminste een jaar met een laag huishoudensinkomen. Onder huishoudens die hun voornaamste inkomensbron uit een werknemers positie halen is dit slechts 3%.

De grote financiële kwetsbaarheid van een deel van de ZZP-ers in Den Haag, die ook naar voren komt uit recent CBS onderzoek¹⁸, is een reden tot zorg. Ze vergroot de maatschappelijke ongelijkheid en de druk op de sociale zekerheid en draagt evenmin bij aan economische groei door succesvol ondernemerschap. Deze zorgen zijn des te groter door de sterke toename van het aantal ZZP-ers in de afgelopen jaren in Den Haag (Kennismijzer DSO/SEPO 2021; Staat van de Haagse Economie 2020). Echter, achter dit algemene niet-rooskleurige beeld steekt wel veel diversiteit. ZZP-ers in Den Haag vormen een divers gezelschap, net als elders. Zo staan bijvoorbeeld medisch specialisten en notarissen die zich verzelfstandigd hebben er qua inkomen en perspectieven er heel anders voor dan freelancers die van opdracht naar opdracht leven. Op deze diversiteit hebben we nog weinig zicht, maar dit zicht is wel belangrijk om gericht beleid te voeren. Dit doet de volgende vragen rijzen:

1. Wie zijn de ZZP-ers met een laag en hoger inkomen in Den Haag?
Welke achtergrondkenmerken hebben ze?
2. Welke ZZP-ers lukt het vaker uit te groeien tot zelfstandige met personeel?

¹⁸ Het CBS becijferde vorig jaar in het kader van de mogelijke gevolgen van de coronacrisis dat bij mogelijk wegvallen van de inkomsten van 12 maanden het aandeel zelfstandigen dat onder de minimumloongrens zakt in Den Haag 52% is, terwijl dat in Rotterdam 48%, in Amsterdam 43% en in Utrecht 36% is (zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/28/het-effect-van-het-wegvallen-van-het-zelfstandigeninkomen>). Zelfstandigen in Bloemendaal en Rozendaal zouden na een jaar inkomensderving met 21% het minst vaak onder de minimumloongrens komen. Het CBS heeft niet onderzocht of en in welke mate dit ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. De economische gevolgen van de coronacrisis zijn momenteel rooskleuriger dan door vele kennisinstellingen in 20202 voorspeld.

Data

Om deze vragen te beantwoorden heeft de gemeente Den Haag samen met de Haagse Hogeschool bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) in 2021 gegevens opgevraagd over een aantal achtergrondkenmerken (geslacht, leeftijd, etnische herkomst, hoofdkostwinnaarschap, sector, opleidingsniveau, persoonlijk en huishoudensinkomen, huishoudvermogen) van ZZP-ers en werknemers in Den Haag tussen 2015 en 2019. Recentere data waren helaas niet beschikbaar. De populatie omvat alle werknemers en ZZP-ers werkzaam in Den Haag. Vanwege de kleine groep zelfstandigen die tevens werknemer zijn (6% van alle werkenden, inclusief zelfstandigen) zijn deze in de analyses buiten beschouwing gelaten.

Wie zijn de ZZP-ers met een laag en hoger inkomen in Den Haag?

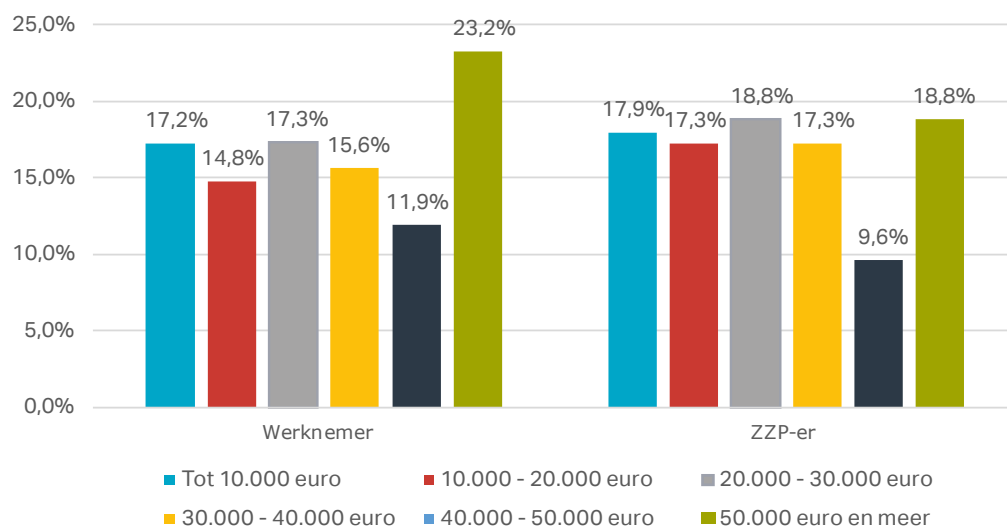
Tabel 1 laat zien dat van alle 31.000 ZZP-ers in Den Haag in 2018 die hun voornaamste bron uit onderneming hebben, 35% tot de groep met lage persoonlijke inkomens kan worden gerekend (met een persoonlijk inkomen tot 20.000 euro bruto per jaar). Dit aandeel lijkt hoog te zijn, maar helaas kunnen we het niet vergelijken met andere steden of geheel Nederland door ontbreken van gegevens over het aandeel lage persoonlijke inkomens onder ZZP-ers. Wel is het aandeel lage persoonlijke inkomens onder ZZP-ers in Den Haag gedaald van 44% in 2015 naar 35% in 2018 (niet in tabel weergegeven). Verder zien we dat ook onder werknemers in Den Haag het aandeel personen met een laag persoonlijk inkomen in 2018 hoog is (32%). Dus, de vele ZZP-ers met een laag persoonlijk inkomen zijn eerder een Haags probleem dan een specifiek probleem van ZZP-erschap. Daarbij doen ZZP-ers het echter wel iets slechter dan werknemers. Dit geldt niet alleen in lichte mate voor lage inkomensgroepen, maar ook voor de hoogste inkomensgroep (meer dan 50.000 euro). Die bedraagt 23% onder werknemers en 19% onder ZZP-ers. Figuur 1 laat dit ook grafisch zien.

TABEL 1. INKOMEN EN VERMOGEN VAN ZZP-ERS EN WERKNEMERS IN DEN HAAG EN VAN ZZP-ERS IN HEEL NEDERLAND, 2018

	Werknemer Den Haag (N=224.400)	ZZP-er Den Haag (N=31.300)	ZZP-er Nederland (N=946.400)
Totaal	82.3%	11.5%	10.7%
Hoofdkostwinner			
Ja	58.5%	67.1%	60.3%
Nee	41.5%	32.9%	39.7%
Besteedbaar huishoudensinkomen			
Tot 10 000 euro	3.8%	5.4%	4.4%
10 000 tot 20 000 euro	8.0%	8.3%	6.9%
20 000 tot 30 000 euro	15.4%	14.4%	12.3%
30 000 tot 40 000 euro	15.4%	17.3%	16.1%
40 000 tot 50 000 euro	14.0%	14.7%	16.3%
Meer dan 50 000 euro	43.4%	39.6%	44.0%
Persoonlijk inkomen			
Tot 10 000 euro	17.2%	17.9%	
10 000 tot 20 000 euro	14.8%	17.3%	
20 000 tot 30 000 euro	17.3%	18.8%	
30 000 tot 40 000 euro	15.6%	17.3%	
40 000 tot 50 000 euro	11.9%	9.6%	
Meer dan 50 000 euro	23.2%	18.8%	
Totaal huishoudvermogen			
Tot 10 000 euro	47.9%	35.5%	
10 000 tot 20 000 euro	5.9%	7.7%	
20 000 tot 30 000 euro	4.1%	4.5%	
30 000 tot 40 000 euro	3.2%	3.5%	
40 000 tot 50 000 euro	2.7%	2.6%	
Meer dan 50 000 euro	36.2%	46.0%	

Bron: CBS

a. Gegevens over ZZP-ers betreffen ZZP-ers die alleen ZZP-er zijn en geen inkomsten uit een werknemerpositie hebben

FIGUUR 1. VERDELING PERSOONLIJK INKOMEN VAN WERKNEMERS EN ZZP-ERS IN DEN HAAG, 2018

Afgemeten aan het (besteedbare) huishoudensinkomen, is het aandeel ZZP-ers en werknemers in Den Haag met een laag inkomen geringer, respectievelijk 14% en 12% (bij een zelfde grens van 20.000 euro; zie tabel 1). Dit komt omdat bij samenwonen het inkomen van de partner wordt meegeteld. Vergelijken we deze cijfers met ZZP-ers in heel Nederland, dan zien we dat Haagse ZZP-ers wat vaker een lager huishoudensinkomen hebben (resp. 14% en 11%) en minder vaak een heel hoog huishoudensinkomen van meer dan 50.000 euro per jaar (resp. 40% en 44%; tabel 1). ZZP-ers in Den Haag zijn dus wat betreft inkomen slechter af dan andere ZZP-ers in heel Nederland. Dit werd in de inleiding reeds vermeld betreft mediane huishoudensinkomens. We zien dat ZZP-ers in Den Haag wel over meer huishoudvermogen beschikken dan werknemers in Den Haag. Terwijl 36% van de ZZP-ers een huishoudvermogen heeft van 0 tot 10.000 euro, is dit onder werknemers 48%. Dit komt omdat ZZP-ers naast vermogen uit huizen en spaargeld ook bedrijfsvermogen genereren.

TABEL 2. PERSOONSKENMERKEN VAN ZP-ERSA IN DEN HAAG NAAR INKOMENSGROEPB, 2018

	Laag inkomen (N =11.000)	Hoger inkomen (N=20.200)
Totaal	35.3%	64.7%
Geslacht		
Man	52.7%	74.8%
Vrouw	48.2%	25.2%
Leeftijd		
15 tot 25 jaar	7.3%	3.0%
25 tot 35 jaar	20.0%	20.8%
35 tot 45 jaar	23.6%	27.7%
45 tot 55 jaar	24.5%	24.8%
55 tot 65 jaar	17.3%	12.9%
65 tot 75 jaar	6.4%	9.4%
75 jaar en ouder	0.9%	1.5%
Herkomst		
Nederlands	45.5%	45.0%
Westerse migratieachtergrond	26.4%	28.7%
Niet-westerse migratieachtergrond	28.2%	26.2%
Hoofdkostwinner		
Ja	46.4%	78.7%
Nee	54.5%	21.3%
Besteedbaar huishoudensinkomen		
Tot 10 000 euro	15.5%	0.0%
10 000 tot 20 000 euro	20.9%	1.5%
20 000 tot 30 000 euro	15.5%	13.4%
30 000 tot 40 000 euro	14.5%	18.8%
40 000 tot 50 000 euro	12.7%	16.3%
Meer dan 50 000 euro	20.9%	50.0%
Sector²⁾		
Landbouw, bosbouw en visserij	1.8%	6.4%
Nijverheid en energie	1.8%	2.0%
Bouwnijverheid	10.9%	28.7%
Handel, vervoer en horeca	17.3%	8.4%
Informatie en communicatie	3.6%	4.5%
Financiële dienstverlening	0.0%	0.5%
Verhuur en handel van onroerend goed	0.9%	0.5%
Zakelijke dienstverlening	19.1%	21.3%
Overheid en zorg	16.4%	12.9%
Cultuur, recreatie en overige diensten	25.5%	11.9%
Onbekend	3.6%	3.0%

Persoonlijk inkomen		
Tot 10 000 euro	50.9%	
10 000 tot 20 000 euro	49.1%	
20 000 tot 30 000 euro		29.2%
30 000 tot 40 000 euro		26.7%
40 000 tot 50 000 euro		14.9%
Meer dan 50 000 euro		29.2%

Totaal huishoudvermogen		
Tot 10 000 euro	40.9%	32.7%
10 000 tot 20 000 euro	6.4%	8.4%
20 000 tot 30 000 euro	3.6%	5.0%
30 000 tot 40 000 euro	2.7%	4.0%
40 000 tot 50 000 euro	1.8%	3.0%
Meer dan 50 000 euro	43.6%	48.0%

Bron: CBS

- Gegevens over ZZP-ers betreffen ZZP-ers die alleen ZZP-er zijn en geen inkomsten uit een werknemerpositie hebben
- Laag inkomen betreft een persoonlijk inkomen tot 20 000 euro; hoger inkomen betreft een persoonlijk inomen van 20.000 euro en meer

Wat zijn de kenmerken van de ZZP-ers in Den Haag met een laag en hoger persoonlijk inkomen? Tabel 2 toont een aantal van de door het CBS beschikbare kenmerken. We zien dat onder ZZP-ers met een laag persoonlijk inkomen vrouwen vaker voorkomen dan onder ZZP-ers met een hoger persoonlijk inkomen (resp. 48% en 25%), de jongste groep op de arbeidsmarkt is oververtegenwoordigd (15-25 jaar) en de oudste leeftijdsgroepen (boven 65 jaar) ondervertegenwoordigd. Opmerkelijk genoeg is er geen onderscheid in etnische herkomst tussen de twee ZZP-inkomensgroepen in Den Haag. Dit is opmerkelijk omdat personen met een migratieachtergrond doorgaans een lager inkomen hebben dan personen met een Nederlandse achtergrond.¹⁹ De ZZP-inkomensgroepen verschillen wel sterk in de sectoren waar ze werken. ZZP-ers met een laag inkomen werken minder vaak in de sector landbouw, bosbouw en visserij en in de bouwsector. Daarentegen werken ze vaker in de sector handel, vervoer en horeca, in de sector overheid en zorg en in de sector cultuur, recreatie en overige diensten. Logischerwijze verschilt de inkomensverdeling sterk tussen ZZP-ers met een laag en hoog inkomen, niet alleen de persoonlijke inkomens maar ook de huishoudensinkomens. Ovallend is dat de verdeling van huishoudvermogens niet sterk verschilt tussen de inkomensgroepen: de laagste inkomensgroep kent een maar iets minder gunstige verdeling van vermogen dan de hogere inkomensgroep. Verder zijn ZZP-ers met een lager inkomen gemiddeld lager opgeleid dan ZZP-ers met een hoger inkomen in Den Haag (niet in tabel weergegeven vanwege schattingen met betrouwbaarheidsmarge).

¹⁹ Dat er geen achterstand in inkomen uit ZZP-erschap is voor personen met een migratieachtergrond kan ook samenhangen met het feit dat deze personen vaker werkzaam zijn in de bouw, een sector waar de inkomsten uit ZZP-erschap hoger zijn (vgl. tabel 3); deze sectorale verdeling kan de (mogelijk) geringere inkomsten uit ZZP-erschap onder deze personen compenseren. Dit is echter niet niet volledig aan te tonen omdat een uitsplitsing van inkomens naar sector en etnische achtergrond ontbreekt.

TABEL 3. PERSOONSKENMERKEN VAN ZZP-ERSA IN DEN HAAG NAAR SECTORB, 2018

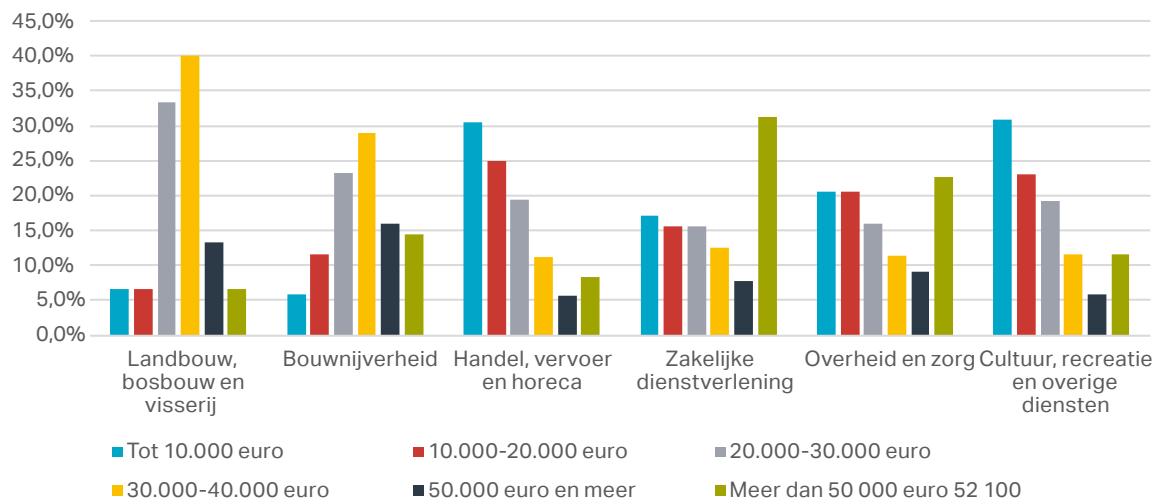
	Landbouw, bosbouw en visserij	Bouwnijver- heid	Handel, vervoer en horeca	Zakelijke dienstver- lening	Overheid en zorg	Cultuur, recreatie en overige diensten
Geslacht						
Man	80.0%	97.1%	75.0%	59.4%	31.8%	50.0%
Vrouw	13.3%	2.9%	25.0%	40.6%	68.2%	50.0%
Leeftijd						
jonger dan 15 jaar	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
15 tot 25 jaar	6.7%	5.8%	5.6%	3.1%	4.5%	5.8%
25 tot 35 jaar	26.7%	29.0%	16.7%	15.6%	18.2%	23.1%
35 tot 45 jaar	40.0%	33.3%	22.2%	25.0%	20.5%	25.0%
45 tot 55 jaar	26.7%	21.7%	27.8%	29.7%	22.7%	23.1%
55 tot 65 jaar	6.7%	8.7%	19.4%	17.2%	18.2%	15.4%
65 tot 75 jaar	0.0%	2.9%	8.3%	9.4%	13.6%	5.8%
75 jaar en ouder	0.0%	0.0%	2.8%	1.6%	2.3%	1.9%
Herkomst						
Nederlands	0.0%	26.1%	44.4%	60.9%	52.3%	50.0%
Westerse migratieachtergrond	40.0%	50.7%	13.9%	21.9%	20.5%	25.0%
Niet-westerse migratieachtergrond	60.0%	23.2%	41.7%	17.2%	27.3%	25.0%
Hoofdkostwinner						
Ja	80.0%	82.6%	61.1%	64.1%	56.8%	57.7%
Nee	20.0%	18.8%	38.9%	35.9%	43.2%	44.2%
Besteedbaar huishoudensinkomen						
Tot 10 000 euro	0.0%	2.9%	8.3%	4.7%	4.5%	9.6%
10 000 tot 20 000 euro	6.7%	5.8%	11.1%	7.8%	9.1%	13.5%
20 000 tot 30 000 euro	13.3%	17.4%	16.7%	10.9%	11.4%	17.3%
30 000 tot 40 000 euro	26.7%	24.6%	16.7%	12.5%	13.6%	17.3%
40 000 tot 50 000 euro	26.7%	18.8%	13.9%	10.9%	13.6%	13.5%
Meer dan 50 000 euro	33.3%	31.9%	30.6%	53.1%	47.7%	30.8%
Persoonlijk inkomen						
Tot 10 000 euro	6.7%	5.8%	30.6%	17.2%	20.5%	30.8%
10 000 tot 20 000 euro	6.7%	11.6%	25.0%	15.6%	20.5%	23.1%
20 000 tot 30 000 euro	33.3%	23.2%	19.4%	15.6%	15.9%	19.2%
30 000 tot 40 000 euro	40.0%	29.0%	11.1%	12.5%	11.4%	11.5%
40 000 tot 50 000 euro	13.3%	15.9%	5.6%	7.8%	9.1%	5.8%
Meer dan 50 000 euro	6.7%	14.5%	8.3%	31.3%	22.7%	11.5%
Totaal huishoudvermogen						
Tot 10 000 euro	46.7%	47.8%	33.3%	23.4%	29.5%	42.3%
10 000 tot 20 000 euro	13.3%	13.0%	8.3%	4.7%	4.5%	5.8%
20 000 tot 30 000 euro	6.7%	7.2%	5.6%	3.1%	2.3%	3.8%
30 000 tot 40 000 euro	6.7%	4.3%	2.8%	3.1%	2.3%	3.8%
40 000 tot 50 000 euro	6.7%	2.9%	2.8%	3.1%	2.3%	1.9%
Meer dan 50 000 euro	20.0%	26.1%	47.2%	62.5%	56.8%	42.3%

Bron: CBS

- a. Gegevens over ZZP-ers betreffen ZZP-ers die alleen ZZP-er zijn en geen inkomsten uit een werknemerpositie hebben
b. Sectoren met groter aandeel dan 10% onder ZZP-ers in Den Haag, plus de sector landbouw, bosbouw en visserij

Het belang van de bedrijfssector voor inkomens van ZZP-ers is ook te zien in tabel 3. Deze tabel geeft de persoonskenmerken van ZZP-ers voor een zestal bedrijfssectoren weer (vijf sectoren die meer dan 10% van ZZP-ers uitmaken in Den Haag, aangevuld met de sector landbouw, bosbouw en visserij vanwege haar relatief hoge persoonlijke inkomens). De sector landbouw, bosbouw en visserij en de bouwsector kennen, zoals we eerder zagen in tabel 2, relatief weinig ZZP-ers met een laag persoonlijk inkomen (resp. 14% en 18%). De sector handel, vervoer en horeca en de sector cultuur en recreatie kennen daarentegen relatief veel ZZP-ers met een laag inkomen. Meer dan de helft (resp. 56% en 54%) van de daarin werkzame ZZP-ers in Den Haag heeft in 2018 een persoonlijk inkomen lager dan 20.000 euro. De sectoren zakelijke dienstverlening en overheid en zorg hebben een voor ZZP-ers in Den Haag doorsnee aandeel lage inkomens (resp. 33% en 41%). Overigens is het aandeel ZZP-ers met de hoogste inkomens, een persoonlijk inkomen van 50.000 euro en meer, wel aanmerkelijk hoger onder ZZP-ers in de zakelijke dienstverlening, ook in vergelijking met de landbouw- en bouwsector. Dit geldt ook voor de overheid en zorgsector, waarin veel hoge inkomens te vinden zijn. Dit betekent dat de verdeling van persoonlijk inkomen ongelijker is in de zakelijke dienstverlening en overheidssector dan in de landbouw- en bouwsector. Dit is tevens te zien in Figuur 2. De figuur laat ook zien dat er in de sectoren met veel lage persoonlijke inkomens, de handel/horeca en cultuur, sterke ongelijkheid is: er zijn vrijwel evenveel ZZP-ers met een heel hoog persoonlijk inkomen (50.000 euro en meer) in deze sectoren als in de landbouw en bouw.

FIGUUR 2. VERDELING PERSOONLIJK INKOMEN VAN ZZP-ERS IN DEN HAAG NAAR SECTOR, 2018

Kijken we naar het huishoudensinkomen van ZZP-ers naar sector (tabel 3), dan zien we een vergelijkbaar beeld als voor persoonlijk inkomen, met weinig lage inkomens in de landbouw- en bouwsector en veel lage inkomens in de handel/horeca en culturele sector. Overigens behoren nog veel ZZP-ers in de handel/horeca en culturele sector tot rijkere huishoudens (huishoudensinkomen van 50.000 euro of meer). Dat komt deels doordat een aantal ZZP-ers in die sectoren zelf veel verdient en deels door het samenwonen met beter verdienende partners. Dit zien we ook als we naar kostwinnerschap kijken. In de sectoren landbouw en bouw is meer dan 80% hoofdkostwinner; in de andere sectoren aanmerkelijk minder. Hierdoor is het huishoudensinkomen voor die andere sectoren relatief gunstiger.

Oftewel, ZZP-ers in de landbouw en bouw moeten hun persoonlijk inkomen vaker verdelen over huishoudleden dan ZZP-ers in andere sectoren.

Voor wat betreft het huishoudvermogen van ZZP-ers ziet het beeld naar sector er heel anders uit. De sectoren landbouw en bouw springen er juist ongunstig uit met een relatief hoog aandeel lage huishoudvermogens (minder dan 20.000 euro), respectievelijk 60% en 61%. Dit aandeel is onder andere sectoren veel geringer, inclusief de sectoren die er wat betreft persoonlijk inkomen slechter uitspringen (handel/horeca en cultuur: respectievelijk 42% en 48%). Dus, hoewel ZZP-ers werkzaam in landbouw en bouw relatief wat betere persoonlijke inkomens hebben, hebben ze relatief weinig bezit. De verdeling van de andere kenmerken vult dit beeld van sector-afhankelijkheid aan: in de sectoren landbouw en bouw zijn mannen, personen in de leeftijdsgroep 35-45 jaar, en lager opgeleiden oververtegenwoordigd. Opvallend is dat in de sector landbouw geen noemenswaardig aantal autochtone ZZP-ers werkt, en dit ook relatief laag is voor de sector bouw, waar veel Westerse allochtonen te vinden zijn.

Welke ZZP-ers lukt het vaker uit te groeien tot zelfstandige met personeel?

Tabel 4 toont de kenmerken van personen die tussen 2017 en 2018 gegroeid zijn van zelfstandige zonder personeel (ZZP) naar zelfstandige met personeel (ZMP), en vergelijkt die kenmerken met alle ZZP-ers in 2018. Omdat de cijfers maar op 800 'doorgroeiers' betrekking hebben en er in de tabel uitgesplitst wordt, moeten we de nodige voorzichtigheid bij het interpreteren van de getallen. We zien dat onder de doorgroeiers, de categorieën mannen, 35-45 jarigen en personen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn oververtegenwoordigd. Ook is de sector horeca en detailhandel oververtegenwoordigd onder de doorgroeiers. De sectoren die in Den Haag vaker hogere persoonlijke inkomens laten zien van ZZP-ers (landbouw en bouw) behoren juist minder vaak tot de doorgroeiers. Ook de zakelijke dienstverlening en de culturele sector behoren minder vaak tot die groep van doorgroeiers. Niet verrassend behoren de doorgroeiers ook vaker tot de hogere inkomensgroepen en is het totale huishoudvermogen wat hoger dan van alle ZZP-ers in Den Haag. Toch lukt het nog een aanzienlijk aandeel ZZP-ers met een laag persoonlijk inkomen en huishoudvermogen om door te groeien.

TABEL 4. KENMERKEN VAN 'DOORGROEIERS' (ZELFSTANDIGEN MET PERSONEEL (ZMP) DIE IN HET VOORGAANDE JAAR ZELFSTANDIGE ZONDER PERSONEEL (ZP) WAREN) EN VAN ALLE ZP-ERS IN DEN HAAGA, 2018

	Doorgroeiërs (N=800)	Alle ZP-ers (N=31.300)
Geslacht		
Man	75.0%	66.8%
Vrouw	25.0%	33.2%
Leeftijd		
jonger dan 15 jaar	0.0%	0.0%
15 tot 25 jaar	0.0%	4.5%
25 tot 35 jaar	25.0%	20.4%
35 tot 45 jaar	37.5%	26.2%
45 tot 55 jaar	25.0%	24.6%
55 tot 65 jaar	12.5%	14.4%
65 tot 75 jaar	0.0%	8.3%
75 jaar en ouder	0.0%	1.6%
Herkomst		
Nederlands	37.5%	45.4%
Westerse migratieachtergrond	12.5%	27.8%
Niet-westerse migratieachtergrond	50.0%	26.8%
Hoofdkostwinner		
Ja	75.0%	67.1%
Nee	25.0%	32.9%
Besteedbaar huishoudensinkomen		
Tot 10 000 euro	0.0%	5.4%
10 000 tot 20 000 euro	12.5%	8.3%
20 000 tot 30 000 euro	12.5%	14.4%
30 000 tot 40 000 euro	12.5%	17.3%
40 000 tot 50 000 euro	12.5%	14.7%
Meer dan 50 000 euro	62.5%	39.6%
Sector²⁾		
Landbouw, bosbouw en visserij	0.0%	4.8%
Nijverheid en energie	0.0%	1.9%
Bouwnijverheid	12.5%	22.0%
Handel, vervoer en horeca	37.5%	11.5%
Informatie en communicatie	0.0%	4.2%
Financiële dienstverlening	0.0%	0.6%
Verhuur en handel van onroerend goed	0.0%	0.6%
Zakelijke dienstverlening	12.5%	20.4%
Overheid en zorg	12.5%	14.1%
Cultuur, recreatie en overige diensten	12.5%	16.6%
Onbekend	0.0%	3.2%

Persoonlijk inkomen		
Tot 10 000 euro	12.5%	17.9%
10 000 tot 20 000 euro	12.5%	17.3%
20 000 tot 30 000 euro	12.5%	18.8%
30 000 tot 40 000 euro	12.5%	17.3%
40 000 tot 50 000 euro	12.5%	9.6%
Meer dan 50 000 euro	37.5%	18.8%
Totaal huishoudvermogen		
Tot 10 000 euro	25.0%	35.5%
10 000 tot 20 000 euro	12.5%	7.7%
20 000 tot 30 000 euro	0.0%	4.5%
30 000 tot 40 000 euro	0.0%	3.5%
40 000 tot 50 000 euro	0.0%	2.6%
Meer dan 50 000 euro	50.0%	46.0%

Bron: CBS

a. Gegevens over ZZP-ers betreffen ZZP-ers die alleen ZZP-er zijn en geen inkomsten uit een werknemerpositie hebben

Resumerend

Onze analyses van nieuwe CBS gegevens omtrent ZZP-ers in Den Haag laten—overeenkomstig voorgaand onderzoek—zien dat deze groep over het algemeen financieel slechter af is dan ZZP-ers elders in het land en dan werknemers in Den Haag, maar dat het verschil niet heel groot te noemen is. Dit beeld verbergt echter veel heterogeniteit in de groep van ZZP-ers in Den Haag en laat evenmin de redenen zien voor verschillen.

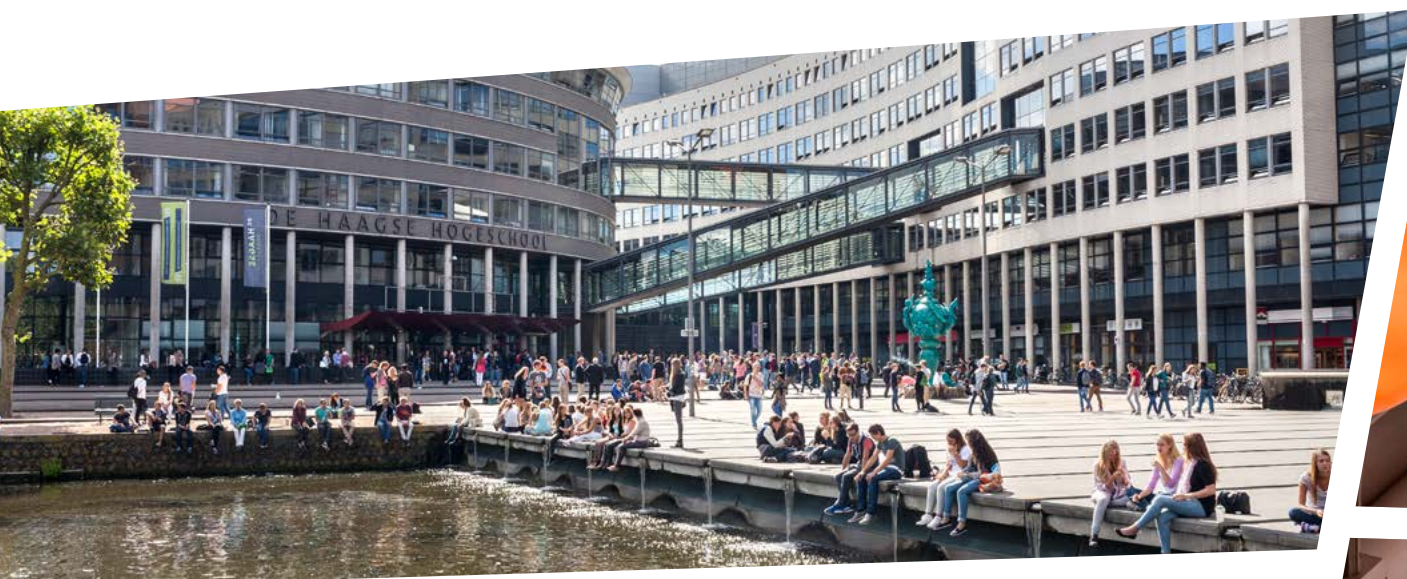
Heterogeniteit onder de ZZP-ers in Den Haag is er ten eerste door sterke verschillen in inkomens van ZZP-ers naar sector. De sector handel, vervoer en horeca en de culturele sector kent bijvoorbeeld een veel hoger aandeel ZZP-ers met een laag persoonlijk en huishoudensinkomen dan overige sectoren. Deze sectorale verschillen zijn een meer algemeen fenomeen, dat ook is vastgesteld wat betreft ZZP-ers voor de overige drie grote steden (Kenniswijzer DSO/SEPO 2021). Ten tweede heeft voorgaand onderzoek laten zien dat het leven met een langdurig laag huishoudensinkomen aanmerkelijk vaker voorkomt onder ZZP-ers in Den Haag dan ZZP-ers elders in Nederland (Staat van de Haagse Economie 2020). Ten derde, is het beeld van huishoudvermogen juist minder ongunstig voor ZZP-ers in Den Haag: ze hebben door bedrijfsvermogen gemiddeld meer vermogen dan werkenden in Den Haag. Ten vierde groeien sommige ZZP-ers door naar zelfstandigen met personeel, met name ZZP-ers in de handel en horeca, en stoppen anderen juist weer snel.

dehaagsehogeschool.nl

070 - 445 8888

Mr. P. Droogleverfortuynweg 22
2533 SR Den Haag

let's change
YOU. US. THE WORLD.

DE HAAGSE
HOGESCHOOL